

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Навчально-науковий інститут педагогіки і психології
Кафедра психології

**ПРОГРАМА КОМПЛЕКСНОГО
КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ІСПИТУ
З ПСИХОЛОГІЇ**

за

першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти

спеціальність 053 **Психологія**

галузь знань 05 **Соціальні та поведінкові науки**

Суми

Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка

2020

УДК 159.9

П 54

Схвалено на засіданні кафедри психології
(протокол № 1 від 27 серпня 2020 р.)

Рекомендовано до друку науково-методичною комісією
Інституту педагогіки і психології імені А. С. Макаренка
(протокол № 1 від 28 серпня 2020 р.)

Програма комплексного кваліфікаційного іспиту з психології за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки спеціальністю 053 Психологія / [уклад. : Кузікова С. Б., Єрмакова Н. О., Усик Д. Б., Щербак Т. І.]. – Суми : Вид-во СДПУ ім. А. С. Макаренка, 2020. – 59 с.

Пояснювальна записка.....	3
Загальні положення та критерії оцінювання відповідей здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання за спеціальністю 053 психологія на комплексному кваліфікаційному іспиті з психології.....	6
Розділ I. Загальна психологія.....	10
Розділ II. Соціальна психологія з практикумом.....	15
Розділ III. Вікова психологія.....	18
Розділ IV. Диференційна психологія.....	21
Розділ V. Психопатології розвитку.....	23
Розділ VI. Психодіагностика.....	25
Розділ VII. Основи психокорекції з практикумом.....	29
Розділ VIII. Методика роботи практичного психолога.....	34
Розділ IX. Психологічна служба в системі освіти.....	36
Питання комплексного кваліфікаційного іспиту.....	38
Список літератури.....	47

УДК 159.9

© Кузікова С. Б., Єрмакова Н. О., Усик Д. Б.,
Щербак Т. І., 2020

© Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Глобальні трансформації, які відбуваються в Україні впродовж останніх років, позначилися на всіх сферах суспільного життя. Особливо гостро ці зміни виявилися у системі освіти. Реформування зачепило й таку вагомую ланку, як професійне навчання, що є важливим чинником розвитку особистості і суспільства. Тому перед закладами вищої освіти постало важливе актуальне завдання – підготовка фахівця, який має якісні теоретичні знання, практичні вміння, навички, а також вміє творчо вирішувати професійні завдання.

Діяльність психолога має складний та багатоаспектний характер. Якісне виконання професійних обов'язків потребує від фахівця-психолога глибоких знань із загальної, вікової, соціальної психології, психодіагностики, психопрофілактики, психолого-педагогічної корекції та консультування. Тому програма комплексного кваліфікаційного іспиту з психології за першим «бакалаврським» рівнем вищої освіти спеціальністю 053 Психологія денної та заочної форм навчання у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка спрямована на виявлення рівня оволодіння системою теоретичних знань та практичних вмінь і навичок у прикладних галузях психологічної науки.

Тому програма Комплексного кваліфікаційного іспиту з психології за першим (бакалаврським) ступенем вищої освіти для випускників денної та заочної форм навчання спеціальності 053 Психологія галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка спрямована на виявлення рівня оволодіння системою загальних та спеціальних (предметних, фахових) компетентностей, теоретичних та практичних знань у різних галузях психологічної науки, а також – практичних вмінь, навичок комунікації, автономності і відповідальності у професійній діяльності психолога.

Мета атестаційного кваліфікаційного екзамену – визначення базового рівня засвоєння знань випускників-бакалаврів. Екзамен з атестації за ступенем «бакалавр» спрямований на оцінку рівня оволодіння компетентностям для ефективної реалізації основних видів професійної діяльності психолога (психодіагностичної, консультативної, психопрофілактичної, психокорекційної тощо), дозволяє підтвердити сформованість теоретичної бази знань студентів та вміння застосовувати її у практико-орієнтованих ситуаціях в різних сферах життєдіяльності людини.

Досягнення мети забезпечить формування у здобувачів вищої освіти **комплексу загальних і спеціальних компетентностей та програмних результатів навчання**, що визначені відповідною освітньо-професійною програмою (ОПП) «Практична психологія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 053 Психологія галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки. Зокрема, здобувач вищої освіти продемонструє сформованість низки здатностей:

Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК3. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

Спеціальні компетентності:

СК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології

СК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.

СК5. Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій.

СК7. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.

СК10. Здатність дотримуватися норм професійної етики.

Програмні результати навчання:

ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань

ПР5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.

ПР9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.

ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.

ПР15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

ПР18. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту до супервізії.

Очікувані результати навчання (РН) з комплексного кваліфікаційного іспиту з психології

Очікувані результати навчання (РН) зі складання підсумкової атестації у формі комплексного кваліфікаційного іспиту з психології полягають у наступному:

РН1 Володіння теоретичними знаннями із фундаментальних дисциплін психології, здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ;

РН2 Здатність до застосування отриманих знань та навичок для вирішення конкретних задач в сфері психології, уміння обґрунтовано аналізувати і вирішувати комплексні завдання з психологічної проблематики;

РН3 Здатність до самостійного аналізу проблемних ситуацій, що виникають у процесі розв'язання комплексних завдань з психологічної проблематики;

РН4 Оволодіння методами й технологіями практичної психології з різних напрямів роботи сучасного психолога: добирати ефективні психологічні технології, робити висновки і обґрунтовувати власні пропозиції щодо діагностування, психологічної просвіти, психопрофілактики і психокорекції психологічних проблем особистості та груп з метою їх ефективного розв'язання;

РН5 Здатність до активного, творчого, самостійного критичного мислення в процесі вирішення професійних завдань фахівця-психолога.

Програма комплексного кваліфікаційного іспиту складається з таких розділів:

Розділ 1 «Загальна психологія»; Розділ 2 «Соціальна психологія»; Розділ 3 «Вікова психологія»; Розділ 4 «Педагогічна психологія»; Розділ 5 «Диференційна психологія»; Розділ 6 «Основи патопсихології»; Розділ 7 «Психодіагностика»; Розділ 8 «Психокорекція»; Розділ 9 «Методика роботи практичного психолога»; Розділ 10 «Психологічна служба в закладах освіти».

Над укладанням посібника працював колектив викладачів кафедри психології Сум ДПУ імені А. С. Макаренка. Зокрема, розділи 1, 3 та 7 підготували к. психол. н., доц. Т. І. Щербак, розділ 2 – к. психол. н., доц. Єрмакова Н.О., розділи 4, 5, 6 – к. психол. н., доц. Д. Б. Усик, розділи 8, 9 та 10 – д. психол. н., проф. С. Б. Кузікова.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДЕННОЇ ТА ЗАОЧНОЇ ФОРМ НАВЧАННЯ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 053 ПСИХОЛОГІЯ НА КОМПЛЕКСНОМУ КВАЛІФІКАЦІЙНОМУ ІСПИТІ З ПСИХОЛОГІЇ

Форма проведення іспиту – усна співбесіда

1. Оцінка результатів складання кваліфікаційного іспиту здійснюється за 100-бальною системою контролю знань, прийнятою в університеті, національною шкалою та за ECTS, що відображається у відповідних відомостях і протоколах роботи екзаменаційної комісії (ЕК).

Орієнтовна шкала оцінювання

100-бальна шкала	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за ECTS	Визначення
90–100	Відмінно,	A	Суть питань розкрита на високому рівні, глибоке та стійке засвоєння програмного матеріалу; практичні завдання розв'язані на високому творчому рівні
82–89	Добре	B	Суть питань розкрита на високому рівні, але з незначними недоліками; практичні завдання розв'язані на високому рівні
74–81	Добре	C	Суть питань розкрита на вищому за середній рівень; практичні завдання розв'язані на вищому за середній рівні
64–73	Задовільно	D	Суть питань розкрита на достатньому рівні; практичні завдання розв'язані достатньому рівні
60–63	Задовільно	E	Відповідь задовольняє

			мінімальні критерії; практичні завдання виконані не повністю або містять помилки
59 –35	Незадовільно	Fx	Відповідь не задовольняє мінімальних критеріїв, грубі помилки; практичні завдання не виконані або містять грубі помилки
1-34	Незадовільно	F	Неспроможність продемонструвати володіння основним навчальним матеріалом, розв'язати практичні завдання

2. Усі екзаменаційні завдання, зазначені в екзаменаційному білеті з комплексного кваліфікаційного іспиту з психології, є рівнозначними за їх внеском до загальної оцінки за іспит. Підсумкова оцінка комплексного кваліфікаційного іспиту є середньою оцінкою за кожен складову екзаменаційного завдання.

3. Критерії оцінювання знань по кожному з екзаменаційних питань комплексного кваліфікаційного іспиту, визначені кафедрою психології (Протокол № 1 від 28.08.2020):

- 1) **Оцінка 90 – 100 балів** («відмінно», А) виставляється випускнику за:
- глибоке та стійке засвоєння програмного матеріалу;
  - логічний, послідовний виклад питання з опорою на різноманітні джерела, з використанням знань інших наук;
  - здатність самостійно критично оцінювати основні концепції, визначення власної позиції у розкритті різних підходів до проблеми;
  - спроможність пов'язувати у відповіді теорію з практикою;
  - демонстрацію обізнаності з монографічною літературою та періодичними джерелами (фахові журнали);
  - правильне й повне визначення понятійного апарату;
  - вичерпні відповіді на додаткові запитання;
  - розв'язання практичних завдань на високому творчому рівні.

- 2) **Оцінка 89 - 82 бали** («добре», В) виставляється випускнику за:

- ґрунтовне знання програмного матеріалу, аргументований виклад різних підходів до певної проблеми, але з допущенням незначних неточностей під час відповіді на питання;
- логічний, послідовний виклад питання з опорою на різноманітні джерела, з використанням знань інших наук;
- розвинену здатність самостійно критично оцінювати основні концепції, визначення власної позиції у розкритті різних підходів до проблеми;
- правильне застосування теоретичних положень при розв'язанні практичних питань і завдань;
- вірні, але не достатньо повні або аргументовані відповіді на додаткові питання;
- розв'язання практичних завдань на високому рівні.

3) **Оцінка 81-74 бали** («добре», C) виставляється випускнику за:

- знання програмного матеріалу, аргументований виклад основних підходів до певної проблеми, але з допущенням неточностей та незначних помилок під час відповіді на питання;
- опору переважно на обов'язкову літературу;
- правильне застосування теоретичних положень при розв'язанні практичних питань і завдань;
- здатність критично оцінювати основні концепції, визначення власної позиції у розкритті різних підходів до проблеми;
- в цілому вірне, але іноді неповне або неточне визначення понятійного апарату;
- не достатньо вичерпні, але вірні відповіді на переважну частину додаткових питань;
- розв'язання практичних завдань на вищому за середній рівні.

4) **Оцінка 73 - 64 бали** («задовільно», D) виставляється випускнику за:

- володіння основним матеріалом з висвітленням одного з можливих підходів до роз'язання проблеми та виявлення певних утруднень і неточностей у його викладі;
- недостатньо правильне формулювання основних понять;
- суттєві помилки при відповідях на додаткові запитання;
- спроможність пов'язувати у відповіді теорію з практикою;
- виконання практичних завдань із певними утрудненнями та помилками.

5) **Оцінка 63-60 балів** («задовільно», E) виставляється випускнику за:

- посереднє володіння основним програмовим матеріалом;
- відсутність системи, наявність утруднень і неточностей, порушення логічних зв'язків під час викладу основного матеріалу;
- недостатньо правильне формулювання основних понять;

- суттєві помилки при відповідях на додаткові запитання;
- виконання практичних завдань із певними утрудненнями та помилками.
- демонстрацію посереднього рівня аналітичних, прогностичних, проєктивних, рефлексивних, комунікативних вмінь та навичок;
- розв'язання практичних завдань з утрудненнями, на репродуктивному рівні.

6) **Оцінка 59 -35 балів** («незадовільно», Fx) виставляється випускнику за:

- неправильне формулювання основних понять;
- грубі помилки, неправильні відповіді на більшу частину додаткових запитань;
- виконання практичних завдань із значними утрудненнями та суттєвими помилками;
- демонстрацію низького рівня аналітичних, прогностичних, проєктивних, рефлексивних, комунікативних вмінь та навичок.
- розв'язання практичних завдань фрагментарне, з серйозними утрудненнями, грубими помилками.

7) **Оцінка 34 -1 бал** («незадовільно», F) виставляється випускнику за:

- неспроможність продемонструвати володіння основним навчальним матеріалом і висвітлити хоча б один з можливих підходів до розв'язання запропонованої проблеми;
- неспроможність виконання практичних завдань;
- демонстрація дуже низького рівня аналітичних, прогностичних, проєктивних, рефлексивних, комунікативних вмінь та навичок;
- повна неспроможність розв'язати практичні завдання.

4. В разі незгоди з оцінкою, студентам надається право оскаржити її у відповідності до «Положення про апеляцію результатів навчання здобувачів вищої СумДПУ імені А.С.Макаренка» https://sspu.edu.ua/images/2020/doc/apelyaciyi_68f4b.pdf

РОЗДІЛ I

ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

Тема 1. Психологія як наука. Предмет психології.

Визначення психології як науки. Історичні етапи розвитку психології. Психологічна наука в Україні.

Суть психологічного пізнання. Його структура і напрямки. Психологія як теорія і практика. Види психологічного знання.

Мозок і психіка. Психічне як системна якість діяльності мозку. Загальна будова центральної нервової системи. Основні функціональні блоки мозку (О.Р. Лурія). Підкорка, потиличні, лобові, височні, тім'яні відділи мозку, ретикулярна формація, їх роль у процесах і станах.

Психіка та свідомість. Структура свідомості та її основні психологічні характеристики. Свідомість та несвідоме.

Психічні процеси, стани, властивості людини як предмет психології. Структура психологічних знань. Структура психічної діяльності людини: пізнавальні, емоційні та вольові її компоненти.

Тема 2. Будова, завдання та методи сучасної психології.

Взаємозв'язок психології та сучасних наук. Психологія і філософія. Психологія і соціологія. Психологія та природознавство. Психологія і педагогіка. Зв'язок психології з технічними науками.

Галузі психології, структура сучасної психологічної науки. Поняття про загальну психологію. Міждисциплінарні зв'язки психологічної науки.

Основні завдання психології: Галузеві завдання психологічної науки. Практичні завдання психології.

Тема 3. Розвиток психіки в еволюції у тварин. Становлення свідомості людини.

Психіка як результат еволюції. Психічне відображення та його особливості (сигнальний характер, здатність сприймати і реагувати на вплив). Роль змін умов існування у виникненні найпростіших форм психічного відображення в пристосуванні організмів. Подразливість, тропізми, найпростіших живих організмів, їх орієнтація у середовищі. Розвиток специфічних органів відображення. Органи відчуття. Розвиток психіки у тварин.

Умови переходу до найвищого рівня психіки – людської свідомості. Передумови: спільна продуктивна діяльність, розподіл праці та

активізація спілкування. Розвиток мови і мовлення та узагальненого відображення світу.

Розвиток індивідуальної психіки людини в процесі її спілкування і сумісної діяльності з іншими людьми. Соціальна природа свідомості. Основні особливості свідомості.

Різниця психіки тварин та людини.

Тема 4. Діяльність.

Поняття про діяльність. Психіка, діяльність, поведінка. Діяльність та активність суб'єкта. Залежність змісту психіки від характеру діяльності людини.

Основні види діяльності. Психологічна характеристика ігрової діяльності. Навчальна діяльність. Праця і її психологічна характеристика.

Психологічна теорія діяльності. Структура діяльності. Основні характеристики дії. Основні принципи психологічної теорії діяльності. Умови діяльності. Поняття про операції.

Потреба як початкова форма активності. Основні етапи формування та розвитку потреб. Мотив діяльності. Механізм виникнення мотивів. Поняття про внутрішню діяльність. Інтеріоризація і екстеріоризація.

Знання, вміння, навички і звички. Процес формування вмінь, навичок і звичок.

Тема 5–6. Особистість. Спрямованість та мотиви діяльності особистості.

Поняття "людина", "індивід", "особистість", "індивідуальність", їх співвідношення.

Психологічна структура особистості. Основні компоненти особистості. Взаємозв'язок психічних процесів, властивостей, психічних станів у структурі особистості.

Діяльність і спілкування як умова формування особистості.

Свідомість і самосвідомість особистості, та рівні їх розвитку. Свідомість і самосвідомість та їх місце у психічній організації особистості, її саморегуляція.

Спрямованість особистості. Мотиви і мотивація. Потреби і мотиви. Класифікація мотивів. Установка (настановка). Види установок. Інтереси особистості. Їх природа. Види інтересів. Світогляд, переконання і ідеали особистості. Їх роль у становленні особистості.

Тема 7. Відчуття.

Загальне поняття про відчуття. Місце відчуття в ряду інших пізнавальних процесів. Поняття про аналізатор. Механізм чуттєвого відображення. Сенсорні системи та їх види. Класифікація відчуттів. Види відчуттів.

Загальні властивості відчуттів. Чуттєвість та його вимірювання. Адаптація. Взаємодія відчуття. Сенсibiliзація. Синестезія. Компенсаторні можливості відчуттів.

Тема 8. Сприймання.

Структурна цілісність сприймання. Предметність, цілісність, структурність, константність, узагальненість сприймання. Направленість особистості і сприймання. Апперцепція.

Активність сприймання. Сприймання і дія. Роль моторних компонентів у процесах сприймання. Обсяг сприймання.

Сприймання простору (локалізація, рельєф, форма, величина). Сприймання часу (послідовність, тривалість, одночасність). Сприймання руху (зміна розташування об'єктів у просторі, переміщення об'єктів у просторі, швидкість переміщення). Ілюзії сприймання.

Класифікація сприймання. Види сприймання.

Тема 9. Пам'ять.

Поняття про пам'ять. Теорії паняті. Пам'ять та діяльність особистості.

Види пам'яті. Основні критерії класифікації: за характером мети діяльності – мимовільна, довільна; за характером психічної активності – емоційна, рухова, образна, словесно – логічна; за тривалістю – короткотривала, довготривала, оперативна.

Процеси пам'яті. Запам'ятовування та його загальна характеристика. Мимовільне запам'ятовування та умови його продуктивності. Довільне запам'ятовування. Мотиви запам'ятовування та успішність розв'язання мнемічної задачі. Запам'ятовування та відтворення. Забування. Зміни пам'яті з часом. Ретроактивна та проактивна інтерференція. Явище ремінісценції.

Тема 10. Мислення і мова

Основні характеристики мислення. Взаємозв'язок мислення і мови. Функції мислення.

Думка як результат і окрема структурна одиниця процесу мислення. Продукти процесу мислення: поняття, судження, умовиводи, знання та інше. Детермінація мислення. Логічні операції мислення: порівняння,

аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, класифікація, конкретизація, їх характеристика.

Психологічний аналіз мислення як процесу розв'язання задач. Поняття задачі і проблемної ситуації. Мета, задача і пошук у процесі мислення. Усвідомлення задачі, пошук принципу її розв'язання, інсайт, інтуїція. Прийняття рішення і розв'язання задачі.

Види мислення і його індивідуальні особливості. Значення цілеспрямованості мислення. Особливості основних типів мислення.

Поняття про мову і мовлення. Основні функції мови і мовлення. Процес мовотворення.

Види мовлення. Мова, мовлення і мислення. Слово, поняття, смисл, символ і знак, їх співвідношення. Проблема розуміння. Індивідуальні особливості мовлення.

Тема 11. Уява.

Поняття про уяву. Уява як своєрідне відображення дійсності і процес ідеального перетворення. Уява як вторинний образ та її зв'язок з образами сприймань та уявлень

Процес створення образів уяви. Прийоми створення образів уяви.

Види уяви: мимовільна і довільна, творча і репродуктивна уява. Мрія і уява. Роль фантазії в художній та науковій творчості. Роль уяви в різних видах діяльності людини (гра, учіння, праця).

Тема 12. Увага.

Поняття про увагу. Зовнішні і внутрішні прояви уваги. Особливості уваги порівняно з іншими психічними явищами і процесами.

Види уваги їх характеристика. Властивості уваги: обсяг і способи його визначення: концентрація і стійкість; коливання і відволікання; розподіл і переключення уваги.

Тема 13. Емоції та почуття.

Поняття про емоції та почуття. Емоції як своєрідне виявлення суб'єктивного ставлення до предметів і явищ діяльності.

Зв'язок емоцій з пізнавальними і вольовими процесами; відносна самостійність їх функціонування. Емоції як внутрішній регулятор діяльності. Емоції і процеси мотивації. Емоції і потреби. Емоційні форми поведінки.

Проблема класифікації емоцій. Прості емоції як почуттєві. Складні емоції, їх предметний характер. Інтенсивні характеристики складних емоцій.

Емоційні стани: афект, настрій, фрустрація, стрес.

Почуття та їх характеристика. Моральні, інтелектуальні, естетичні почуття. Пристрасті. Індивідуальні особливості емоційної сфери.

Тема 14. Воля.

Поняття про волю. Вольовий акт та його структура. Мимовільні, довільні та власне вольові дії. Основні ознаки продукту вольової дії.

Функції волі. Характеристика вольового процесу.

Перешкоди, що обумовлюють виникнення вольової регуляції: зовнішні перешкоди (час, простір, протидія людей, фізичні властивості об'єктів та ін.); внутрішні перешкоди (ставлення та установки; стани: втома, тривога, страх; відсутність мотивації). Вольові зусилля.

Вольові якості особистості: рішучість, самостійність, цілеспрямованість, сміливість, витримка, наполегливість та інше. Умови і фактори розвитку вольової поведінки.

Індивідуальні форми прояву волі: сила, слабкість, лінощі тощо.

Тема 15. Темперамент.

Поняття про темперамент. Темперамент і тип вищої нервової діяльності. Основні види темпераменту, їх психологічна характеристика.

Теорії темпераменту у зарубіжній і вітчизняній психології. Темперамент і характер. Темперамент і індивідуальний стиль діяльності.

Тема 16. Характер особистості.

Поняття про характер. Природні і соціальні передумови характеру. Характер та індивідуальність людини. Формування характеру.

Структура характеру. Риси характеру та закономірна залежність між ними. Характер як програма типової поведінки людини в типових умовах. Акцентуації характеру.

Тема 17. Здібності.

Поняття про здібності. Різні підходи до їх визначення. Кількісна і якісна характеристика здібностей. Структура здібностей. Можливості компенсації здібностей. Творчі здібності. Загальні та спеціальні здібності. Талант, його походження. Роль праці в його формуванні та реалізації.

Задатки і здібності. Біологічне і соціальне у розвитку здібностей. Формування здібностей. Залежність розвитку здібностей від навчання.

РОЗДІЛ II

СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ З ПРАКТИКУМОМ

Тема 1. Вступ до соціальної психології.

Історичні етапи розвитку соціальної психології. Теорія народів В. Вундта, теорія мас Г. Лебона, Г. Сигеле; Концепція «інстинктів соціальної поведінки» У. Мак-Дауголла. Експериментальний період у розвитку соціальної психології. Сучасні теорії: біхевіоризм, інтеракціонізм, когнітивний, психоаналітичний, гуманістичний напрямки.

Місце соціальної психології в системі наукових знань. Предмет вивчення соціальної психології.

Тема 2. Соціально-психологічний аспект дослідження особистості.

Поняття Я-концепції та самооцінки, їх вплив на соціальне мислення. Поняття самоефективності та локусу контролю особистості. Навчена безпорадність. Психологічні феномени конформізму, підпорядкування. Психологічні особливості самопрезентації, її форми та способи.

Поняття соціальної установки. Структура та функції установки. Зв'язок поведінки та установок. Змінювання соціальних установок.

Соціальна поведінка як спосіб життєдіяльності індивіда в структурі міжособистісних стосунків.

Тема 3. Соціалізація особистості.

Основні теоретичні напрямки дослідження процесу соціалізації особистості. Визначення системи понять «соціалізація», «соціальний розвиток», «формування особистості», «виховання», «ресоціалізація» у теорії соціалізації особистості.

Форми соціалізації. Механізми соціалізації. Інститути соціалізації. Стадії соціалізації.

Дослідження окремих моделей соціалізації: політична, економічна, статево-рольова соціалізація особистості.

Тема 4. Спілкування як соціально-психологічне явище.

Загальна характеристика спілкування. Структура і функції спілкування. Види спілкування. Стратегії і тактики спілкування. Рівні стилі, типи спілкування. Засоби спілкування.

Комунікативна сторона спілкування: міжособистісна комунікація, її специфіка, види та форми. Структура комунікативного процесу. Психологія

повідомлення інформації та слухання інших. Технологічні аспекти вербальної та невербальної комунікації, бар'єри комунікації.

Інтерактивна сторона спілкування. Взаємодія як контакт між людьми. Взаємодія як організація діяльності. Механізми соціальної взаємодії.

Перцептивна сторона спілкування. Поняття соціальної перцепції. Візуальна психодіагностика. Механізми та ефекти міжособистісної перцепції. Формування першого враження на людину. Стереотипізація, ідентифікація і рефлексія. Каузальна атрибуція.

Труднощі, бар'єри та деформації спілкування. Ефекти спілкування (первинності, ореолу, надуманої згоди, свідків тощо).

Переконання, види переконань. Побудова переконання: вимоги до комунікатора; особливості змісту інформації, ефективність каналів передачі інформації, психологічні особливості аудиторії, які сприяють переконанню. Побудова переконання. Вимоги до ефективності вступу, основної частини, закінчення при переконуванні іншої людини.

Тема 5. Соціально-психологічні основи міжособистісних стосунків.

Міжособистісна атракція. Зовнішні та внутрішні фактори атракції.

Почуття та емоції в спілкуванні. Основні напрямки та етапи розвитку міжособистісних стосунків. Фактори стабільності емоційних стосунків. Структура і функції довірливих стосунків. Форми та засоби підтримки міжособистісних стосунків. Поняття психологічної близькості.

Приятелювання, дружба та кохання. Соціальні фактори, що сприяють виникненню інтимних відносин. Вплив похвали та послуги на стосунки. Індивідуальні властивості людини, що визначають ступінь привабливості. Поняття і типи прихильності. Завершення стосунків. Деструктивні міжособистісні стосунки. Самотність, агресія, маніпуляція у міжособистісних стосунках.

Тема 6. Проблема групи в соціальній психології.

Визначення поняття група. Основні характеристики групи. Композиція, структура групи, групові процеси. Класифікація соціальних груп.

Поняття малої соціальної групи. Основні підходи в дослідженні малих груп. Школа «групової динаміки» К. Левіна. Класифікація малих соціальних груп. Структура малої соціальної групи.

Тема 7. Динамічні процеси в малій групі.

Поняття і механізм групової динаміки. Утворення та розвиток малої групи. Феномен групового тиску. Конформізм. Інформаційний і нормативний соціальний вплив. Експерименти С. Аша. Експерименти С. Мілграма, Ф. Зімбардо щодо підпорядкування більшості. Вплив меншості. Шляхи подолання явищ підпорядкування та конформності.

Групова згуртованість. Колектив як соціально-психологічне явище. Стадії та рівні розвитку колективу. Лідерство та керівництво в малих групах. Стили лідерства та керівництва.

Процес прийняття групового рішення. Феномен групової поляризації. Феномен «зрушення до ризику». Технологія прийняття групою ефективних рішень.

Тема 8. Конфлікти як соціально-психологічне явище.

Поняття конфлікту в соціальній психології. Види конфліктів. Структура конфлікту, динаміка конфлікту. Поведінка в конфліктній ситуації. Типові причини міжособистісних конфліктів. Функції конфліктів: конструктивні та деструктивні.

Способи розв'язання конфліктів: співпраця, конкуренція, пристосування, уникання, компроміс. Ефективні засоби та прийоми розв'язання конфліктів. Методи вирішення конфліктних ситуацій. Практика медіаторства при розв'язанні конфліктів.

Тема 9. Різновиди, структура та особливості функціонування великих груп.

Різновиди великих соціальних груп (випадкові, стихійно сформовані / стійкі, довготривалі за своїм існуванням). Загальні ознаки великих груп. Структура великої групи: динамічні елементи (потреби, інтереси, настрої); стійкі утворення (традиції, звичаї, ментальність та ін.). Утворення великої соціальної групи та механізми її функціонування. Поняття про стихійну групу (натовп, публіка). Способи впливу в стихійних групах (зараження, навіювання, наслідування). Афективна, когнітивна, мотиваційна, регулятивно-вольова сфери великих груп. Негативний вплив урбаністичного середовища на групову поведінку: гіпотеза урбаністичного перевантаження, ефект очевидців (С. Мілграм), феномен інформаційного соціального впливу, анонімність і знеособленість (Ф. Зімбардо). Масова комунікація у великих групах. Масове маніпулювання як засіб психологічного впливу з метою зміни громадської думки у великих групах.

РОЗДІЛ III

ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ

Тема 1. Предмет та методи вікової психології.

Предмет та основні завдання вікової психології. Зв'язок вікової психології з іншими науками. Методи вікової психології: основні та допоміжні. Основні принципи психологічних досліджень. Історичний нарис виникнення і розвитку вікової психології.

Тема 2. Закономірності та динаміка психічного розвитку особистості в онтогенезі.

Роль біологічного та соціального в розвитку психіки. Основні закономірності та напрями психічного розвитку. Теорія розвитку вищих психічних функцій Л.С.Виготського. Проблема зв'язку навчання та психічного розвитку. Поняття про віковий період та вікову періодизацію психічного розвитку. Поняття про соціальну ситуацію розвитку, провідний вид діяльності, основні психічні новоутворення. Механізм зміни вікових періодів та поняття про психологічну кризу.

Тема 3. Періодизація розвитку особистості.

Джерела психічного розвитку за теорією З.Фрейда. Стадії психосексуального розвитку за З.Фрейдом. Періодизація розвитку особистості за Е.Еріксоном. Розвиток моральної свідомості за Л. Колбергом.

Періодизація вікового розвитку Д. Б. Ельконіна, А. В. Петровського. Періодизація інтелектуального розвитку Ж. Піаже. Егоцентризм дитячого мислення та феномени Ж. Піаже. Інтелектуальний розвиток дитини за Дж. Брунером.

Тема 4. Особливості пренатального розвитку людини.

Психологічна готовність подружжя до батьківства. Характеристика стадій пренатального розвитку особистості. Фактори, що впливають на розвиток плода. Процес народження. Характеристика новонародженого.

Тема 5. Психологічні особливості розвитку немовляти.

Фізичний та психічний розвиток новонародженого. Комплекс поживлення. Фізичний та психічний розвиток дитини впродовж першого року життя. Криза одного року, її характеристика.

Тема 6. Психологічні особливості розвитку дитини раннього віку.

Особливості психічного розвитку в ранньому дитинстві (1–3 роки): розвиток предметної діяльності, пізнавальних процесів, мови. Криза трьох років, її прояви.

Тема 7. Психологічні особливості розвитку дитини дошкільного віку.

Особливості психічного розвитку дошкільнят. Сюжетно-рольова гра як провідний вид діяльності. Елементи навчання та трудової діяльності дошкільнят. Розвиток мовлення та спілкування. Криза шести(семи) років. Готовність дитини до навчання в школі, її характеристика та складові.

Тема 8. Психологічні особливості розвитку учня молодшого шкільного віку.

Особливості соціальної ситуації розвитку молодшого школяра. Навчальна діяльність як провідний вид діяльності молодшого школяра, її структура. Мотивація навчальної діяльності. Емоційна сфера молодшого школяра. Формування особистості: засвоєння суспільних норм і цінностей, психосоціальний розвиток; формування самосвідомості.

Тема 9. Психологічні особливості розвитку підлітка.

Соціальна ситуація розвитку. Провідний вид діяльності. Вікові новоутворення. Особливості навчально-пізнавальної діяльності. Розвиток вищих психічних функцій. Формування самосвідомості. Проблема підліткової кризи. Особливості взаємовідносин підлітків з дорослими та однолітками. Пошук ідеалу дорослості. Проблеми підліткового віку: соціальний простір особистості, статева ідентифікація, підлітки з акцентуаціями характеру.

Тема 10. Психологія юності.

Соціальна ситуація розвитку юнаків. Особливості навчально-професійної діяльності старшокласників та їх когнітивний розвиток. Досягнення в психічному розвитку старшокласників. Моральне та професійне самовизначення. Особистісний розвиток в юнацькому віці. Розвиток характеру, емоційно-вольової сфери, здібностей.

Тема 11. Психологія молодості.

Молодість як організаційна фаза розвитку людини. Характеристика основних ліній онтогенезу у період молодості. Соціальна ситуація

розвитку. Професійна і суспільна діяльність молодшої людини. Криза 30 років. Проблема сенсу.

Тема 12. Психологія дорослості.

Поняття про період дорослості. Періодизація дорослості. Когнітивний розвиток у період дорослості. Психосоціальний розвиток дорослих. Проблема самореалізації та сенсу життя.

Тема 13. Психологія людей похилого віку та геронтопсихологія.

Умови розвитку та періодизація пізнього віку. Вікові закономірності й психологічні особливості нормального старіння. Діяльність у похилому віці. Творчість як спосіб самореалізації. Старість і мудрість досвіду життя.

РОЗДІЛ IV

ДИФЕРЕНЦІЙНА ПСИХОЛОГІЯ

Тема 1. Вступ до диференційної психології.

Історія вивчення статевих відмінностей у вітчизняній та зарубіжній психології. Терміни, що використовуються в диференційній психології. Різні підходи, що обґрунтовують диференціацію статей.

Тема 2. Біологічні аспекти статевої диференціації.

Біологічні механізми статевої диференціації. Морфологічні та фізіологічні відмінності між особами чоловічої та жіночої статі. Статеві відмінності у прояві властивостей нервової системи та темпераменту. Демографічні дослідження статевої диференціації.

Тема 3. Гендерні стереотипи.

Статєво-рольові стереотипи у суспільстві. Негативна роль гендерних стереотипів. Уявлення про соціальний статус та права чоловіків та жінок. Розвиток фемінізму.

Тема 4. Статева ідентифікація.

Статева ідентифікація як соціальний феномен. Стадії статевої ідентифікації. Нормативний тиск як механізм статевої ідентифікації. Інформаційний вплив на статева ідентифікацію. Порушення статевої ідентичності.

Тема 5. Особистісні особливості чоловіків та жінок.

Статєві відмінності в особливостях особистості. Самооцінки у чоловіків та жінок. Статєві особливості мотиваційної сфери. Прояв вольових якостей.

Тема 6. Особливості спілкування та поведінки у чоловіків та жінок.

Значущість спілкування для чоловіків та жінок. Статєві особливості соціальної перцепції. Чоловічий та жіночий тип спілкування.

Поведінкові стратегії чоловіків та жінок у різних життєвих ситуаціях. Прояв шкідливих звичок у чоловіків та жінок. Асоціальна поведінка і стать.

Тема 7. Стать та сексуальна поведінка.

Особливості статевого дозрівання осіб чоловічої та жіночої статі. Статєвий потяг у чоловіків та жінок. Мотиви вступу у статєве життя. Особливості чоловічої сексуальності. Особливості жіночої сексуальності.

Сексуальна привабливість. Сексуальні домагання. Порушення сексуального розвитку чоловіків та жінок.

Тема 8. Чоловіки і жінки в сім'ї.

Уявлення про майбутнього чоловіка та дружину у чоловіків та жінок. Потреби та цілі, що реалізуються чоловіками та жінками у шлюбі. Сумісність та задоволеність чоловіка і жінки шлюбом. Розподіл ролей в сім'ї.

Тема 9. Стать та різні види діяльності.

Стать та учбово-виховна діяльність. Стать та професійна діяльність. Стать та лідерство. Стать та професійна кар'єра. Стать та громадська діяльність.

Тема 10. Порівняльне вивчення чоловіків і жінок з урахуванням психологічної статі.

Уявлення про маскулінність та фемінність. Маскулінність – фемінність та особливості особистості. Маскулінність – фемінність та вибір роду занять.

РОЗДІЛ V

ПСИХОПАТОЛОГІЇ РОЗВИТКУ

Тема 1. Предмет та завдання патопсихології.

Предмет і завдання патопсихології. Зв'язок патопсихології з суміжними науками. Причини виникнення психічних порушень. Етапи розвитку психіатрії та патопсихології.

Тема 2. Клінічні та психологічні методи дослідження.

Клінічні методи дослідження.

Психологічні методи дослідження.

Деонтологічний аспект діяльності патопсихолога.

Тема 3. Психологія хворого.

Концепція внутрішньої картини хвороби. Характеристика нормальних варіантів нозогнозій. Характеристика патологічних варіантів нозогнозій.

Тема 4. Психічний розвиток дитини.

Пренатальний період розвитку. Психічне травмування дитини під час народження. Вчення С. Грофа про перинатальні матриці. Погляди В. Аршавського на процес народження. Психічний розвиток новонародженого. Критичні періоди в психічному розвитку дитини.

Тема 5. Розлади сприйняття.

Систематика розладів сприйняття. Агнозії. Ілюзії. Клінічні характеристики ілюзій. Галюцинації. Структура галюцинацій. Розлади відчуттів. Клінічні характеристики психосенсорних розладів.

Тема 6. Розлади пам'яті. Розлади інтелекту.

Розлади пам'яті. Амнезія. Гіпермнезія. Гіпомнезія. Парамнезії. Методи дослідження пам'яті.

Розлади інтелекту. Види слабоумства. Причини розвитку олігофренії та деменції. Ступені олігофренії. Деменція. Форми деменції.

Тема 7. Розлади мислення. Розлади уваги.

Розлади мислення за швидкістю протікання асоціативних процесів. Види інертного мислення. Інші типи розладів мислення.

Форми порушень уваги. Методи дослідження уваги.

Тема 8. Розлади емоційної сфери та вольові порушення.

Маячний стан.

Систематика емоційних розладів. Ейфорія. Дисфорія. Апатія. Легкодухість. Благодушність. Депресія. Манія.

Розлади волі. Абулія. Гіпобулія. Гіпербулія. Парабулія.

Визначення та ознаки маячення. Механізми утворення маячення. Структура маячення. Форми маячення за змістом.

Тема 9. Сексуальні порушення та розлади потягів.

Порушення статевої самосвідомості. Порушення статевої самосвідомості. Порушення психосексуальних орієнтацій за об'єктом. Порушення психосексуальних орієнтацій за віком. Порушення психосексуальних орієнтацій за статтю.

Розлади потягів. Розлади харчового потягу.

Тема 10. Розлади свідомості. Розлади особистості.

Ступені пригломшеної свідомості.

Види потьмареної свідомості.

Розлади особистості (психопатії).

Тема 11. Розлади особистості.

Розлади особистості (психопатії). Види психопатії. збудлива, істерична, хитлива, астенична, психастенична, паранойяльна, шизоїдна.

Тема 12. Неврози. Суїцидальна поведінка.

Причини і сутність неврозів. Види невротичних розладів. Суїцидальна поведінка, її динаміка.

РОЗДІЛ VI

ПСИХОДІАГНОСТИКА

Тема 1. Психодіагностика – наука і галузь діяльності практичного психолога.

Предмет, задачі, функції психодіагностики як науки. Місце психодіагностики в діяльності психолога.

Номотетичний та ідеографічний підходи в психодіагностиці.

Психодіагностичний процес, його етапи. Психодіагностичне обстеження. Ситуація експертизи і ситуація запиту.

Психологічний діагноз. Види діагнозу. Проблеми постановки психологічного діагнозу. Типи даних. Психологічний прогноз.

Основні поняття: «ознака», «категорія», «метод», «методика».

Професійно-етичні аспекти психодіагностики.

Тема 2. Історія психологічної діагностики.

Джерела психодіагностики: експериментальна психологія, диференційна психологія, клінічна практика.

Виникнення тестування. Розумові тести Дж. Кетелла. Вклад А. Біне, Т. Сімона в вимірювання інтелекту. Виникнення групового тестування: вимірювання розумових здібностей за формами «Альфа», «Бета» А. С. Отиса.

Розробка тестів спеціальних здібностей і досягнень. Батарей тестів загальних здібностей (GATB).

Особистісна психодіагностика. Бланк даних про особистість Р. Вудвортса, ММРІ.

Проективні методики: ТАТ, плями Роршаха.

Вітчизняні роботи в галузі психологічної діагностики: В. М. Бехтерев, Г. І. Россолімо, О. Ф. Лазурський.

Тема 3. Класифікація методів психодіагностики.

Операціональна класифікація методів психодіагностики. Класифікація методів психодіагностики за ступенем впливу психодіагноста на результати обстеження. Категоризація психодіагностичних методів за Б. Г. Ананьєвим.

Класифікація методик за ступенем формалізації за К. М. Гуревичем.

Поняття «тест». Переваги та недоліки тестування. Види тестів.

Тема 4. Психометричні властивості психодіагностичних методик.

Стандартизація методики. Вибірка стандартизації. Надійність. Види надійності та їх встановлення. Валідність. Валідізація методики.

Репрезентативність. Наявність нормативних даних. Вікова норма. Статистична норма. Соціально орієнтований норматив.

Тема 5. Проективний метод в психодіагностиці.

Поняття проєкції і проєктивних методик. Джерела проєктивного методу. Ознаки і класифікація проєктивних методик, їх переваги та недоліки.

Методика чорнильних плям Роршаха.

Тематичний апперцептивний тест (ТАТ) і його варіанти. Кольоровий тест М. Люшера.

Графічні методи діагностики. Малюнок людини.

Особливості використання проєктивних методик в роботі з дітьми.

Тема 6. Діагностика когнітивної сфери особистості і креативності.

Структура пізнавальної сфери людини. Діагностика пізнавальних процесів в різних вікових періодах.

Поняття інтелекту. Концептуальні описання структури інтелекту.

Діагностика інтелекту в зарубіжній психології. Шкали вимірювання інтелекту Д. Векслера, Тест структури інтелекту Р. Амтхауера.

Невербальні тести інтелекту: Дошка Сегена, Прогресивні матриці Дж. Равена, Тест малювання Гудінаф-Харріса, Інтелектуальний тест, вільний від культури Р. Кеттелла.

Проблеми вітчизняної психодіагностики розумового розвитку. Шкільний тест розумового розвитку (ШТРР).

Тести для специфічних популяцій.

Вивчення і діагностика креативності в психології. Тести Т. Торренса.

Тема 7. Діагностика здібностей і досягнень.

Визначення і ознаки здібностей. Групи здібностей і їх діагностика. Шкала Лінкольна-Озерецького, Таблиці Снеллена, тест Беннета, тест технічного розуміння Пурдье, Тест суджень про мистецтво Мейєра, тест Сішора.

Діагностика профпридатності.

Особливості тестів досягнень. Діагностика навчальних досягнень. Стенфордський тест досягнень. Правила складання тестів досягнень.

Діагностика професійних досягнень.

Тема 8. Діагностика психофізіологічних і характерологічних особливостей особистості.

Поняття про природні особливості людини. Діагностика основних властивостей нервової системи.

Вивчення темпераменту. Типологія особистості і методика Г. Айзенка.

Підхід П. К. Анохіна до визначення темпераменту. Методика В. М. Русалова.

Елементи мовленнєвої поведінки при низьких і високих показниках темпераменту.

Психодіагностика характеру.

Діагностика акцентуацій характеру. Методика Леонгарда-Шмішека, МПДО С. І. Подмазіна.

Патохарактерологічна діагностика ПДО А. Є. Лічко.

Тема 9. Діагностика психічних станів та емоційно-особистісної дезадаптації.

Поняття психічного стану та його характеристика. Рівні вивчення психічного стану. Основні види психічних станів.

Методики визначення психофізіологічних показників (ЧСС, ЕЕГ).

Методики визначення суб'єктивної оцінки стану: опитувальник тривожності Спілбергера, метод шкалування суб'єктивних переживань (САН).

Дослідження показників психічних функцій.

Фрустрація. Тест фрустрації Розенцвейга.

Діагностичні можливості методики М. Люшера для визначення психічного стану клієнта.

Діагностика шкільної дезадаптації. Карта Стотта.

Тема 10. Діагностика мотиваційно-потребнісної сфери і саморегуляції особистості.

Поняття «мотив», «потреба», «мета». Параметри мотиваційної сфери.

Концептуальне описання мотиваційної сфери і саморегуляції людини.

Діагностика потреб і мотивів. Індикатори (критерії) мотивації. Методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокіча, «Список особистісних переваг» А. Едвардса, «Опитувальник афіліативної тенденції і чутливості до відторгнення» А. Мехрабіана, «Опитувальник для вимірювання мотивації досягнення (РАМ)» А. Мехрабіана, Опитувальник потреби в досягненнях (ПД) Ю. М. Орлова.

Проективні методики: ТАТ О. Соколової, МІМ Ж. Нюттена, метод Х. Хекхаузена, Тест гумористичних фраз (ТЮФ).

Діагностика рівня домагань. Методика Хоппе. Методика «Лабіринти» А. К. Єрофєєва.

Тема 11. Самосвідомість як об'єкт психодіагностики.

Поняття самосвідомості, її становлення в онтогенезі.

Рівнева концепції самосвідомості В. В. Століна.

Методи діагностики самосвідомості. Стандартизовані самозвіти: «Шкала Я-концепції Теннесі».

Проективні методики дослідження самосвідомості.

Семантичний підхід до діагностики самосвідомості: переваги і недоліки. Методика «Семантичний диференціал» Ч. Осгуда, Методика «Q-сортування» В. Стефенсона.

Теорія особистісних конструктів Дж. Келлі. Метод репертуарних решіток.

Тема 12. Діагностика міжособистісних стосунків.

Вивчення групи за допомогою методики соціометрія Дж. Морено. Загальна характеристика методу.

Основні поняття соціометрії. Вибір. Соціометричний критерій. Види критеріїв. Процедура соціометрії.

Діагностика дитячо-батьківських відносин: Опитувальник батьківського відношення до дітей А. Я. Варга – В. В. Століна; Опитувальник PARI; ретроспективний погляд юнаків на своїх батьків: методика А. Рое та М. Сігельмана; проективні методики: «Кінетичний малюнок сім'ї», методика Рене Жила.

Методика інтерпсональної діагностики Т. Лірі і можливості її використання в психологічній практиці. Діагностика поведінки в конфлікті, методика Т. Томаса.

Тема 13. Психодіагностика в галузях соціальної практики.

Задачі і особливості психодіагностики в галузі освіти. Діагностика готовності до навчання в школі. Діагностика адаптації до шкільного навчання учнів першого класу. Діагностична робота під час переходу учнів з I на II ступінь навчання. Діагностика адаптації до шкільного навчання учнів п'ятого класу. Діагностика учнів підліткового віку в період вікової кризи.

Профорієнтаційна діагностика: ДДО Є. І. Клімова, Карта інтересів, методика Голанда.

Використання психодіагностичних даних в консультування.

Використання психодіагностики в медичних закладах.

РОЗДІЛ VII

ОСНОВИ ПСИХОКОРЕКЦІЇ З ПРАКТИКУМОМ

Тема 1. Вступ до предмету. Основні питання теорії та практики психокорекції.

Предмет психокорекції. Співвідношення понять "психотерапія", "психокорекція", "розвиток". Специфічні риси психологічної корекції: дискретність та орієнтація на норми психічного розвитку. Зміст психокорекції. Види психокорекції. Аналіз категорії норми психічного та особистісного розвитку. Погляди вітчизняних та зарубіжних психологів на критерії норми. Цілі та завдання психологічної корекції. Психокорекційна ситуація. Принципи психокорекції.

Форми організації психокорекційного процесу: індивідуальна та групова психокорекція. Визначення підстав для надання переваги індивідуальній чи груповій формі психокорекційної роботи.

Основні етапи психокорекційної роботи. Специфіка психологічного обстеження як першого етапу корекції. Прогноз подальшого розвитку особистості за умови своєчасної корекції та за відсутності такої. Пошук способів розв'язання проблеми. Особливості розробки та складання психокорекційної програми. Виконання програми психологічної корекції. Умови організації та проведення психокорекційного впливу. Визначення ефективності корекційного впливу.

Проблема етики у психокорекції. Значення особистості психолога.

Тема 2. Теоретична модель психокорекційної практики у вітчизняній віковій психології та психотерапії.

Фактори, закономірності та періоди психічного розвитку особистості. Поняття "соціальна ситуація розвитку", "провідний вид діяльності", "вікові психічні новоутворення", "зона найближчого розвитку". Причини ускладнень психічного розвитку дитини. Провідні джерела психічної травматизації дітей, виокремленні вітчизняними психологами: конфліктні взаємини та "неправильне" виховання в родині, особистісні риси батьків та особливості їх спілкування з дітьми. Сутність поняття "неправильне виховання". Типи "неправильного виховання" за В. Гарбузовим. Психофізіологічні особливості дітей, які роблять їх більш вразливими до психогенних впливів: емоційна вразливість, враженість почуття "Я", імпресивність, латентність або суперечливість розвитку та ін. Сутність особистісного конфлікту у розумінні вітчизняних психологів, його поділ за

змістом. Визначення поняття "невроз". Причини та фактори його формування. Схема розвитку неврозу за О.Захаровим. Роль і місце психолога у попередженні неврозу.

Тема 3. Корекція пізнавальної сфери особистості.

Завдання корекції пізнавальної діяльності. Особливості організації та проведення корекції пізнавальної діяльності з дітьми дошкільного та шкільного віку. Розвиток дрібної моторики рук та зорово-рухової координації. Прийоми корекції та розвитку уваги. Прийоми розвитку саморегуляції пізнавальної діяльності. Прийоми розвитку внутрішнього плану дій. Прийоми корекції та розвитку сприймання. Прийоми корекції та розвитку процесів мислення та розумової діяльності. Прийоми корекції та розвитку пам'яті. Прийоми розвитку уяви та творчого мислення.

Тема 4. Методи корекції емоційно-особистісної сфери та поведінки.

Когнітивна психокорекція. Використання елементів раціональної, раціонально-емотивної терапії, логотерапії, екзистенційного підходу у психокорекційній практиці. Завдання та методи когнітивної психокорекції. Вікові та індивідуальні особливості проведення роз'яснювальної бесіди. Принципи побудови бесіди психолога з клієнтом. Способи слухання. Вплив граматичних форм мови на психологічну реальність людини. Непрямі методи роз'яснення та переконання. Використання літературних творів, поезії, легенд, крилатих висловів, фільмів, бувальщин з корекційною метою. Етапи корекційного процесу, побудованого на моделі когнітивного напрямку. Самоспостереження та самоаналіз як шлях до розуміння та саморегуляції людиною своєї психічної реальності. Методи самоспостереження та самоаналізу.

НЛП. Загальна характеристика методу. Використання методів НЛП для розв'язання завдань корекції.

Сугестивні методи впливу. Навіювання та самонавіювання. Завдання, особливості організації та проведення навіювання з урахуванням віку. Гетеросугестія у стані неспання та сомноленції. Метод довільного навіювання Е. Куе. Аутогенне тренування. Візуалізація образу з психо-емоційним вживанням в нього. Вплив кольору, форми, запаху, звуку, образу на психоемоційний стан. Кімната психічного розвантаження.

Психосинтез. Загальна характеристика методу. Методи самоаналізу, саморегуляції, самонастрою та інтеграції "Я" у психосинтезі. Використання методів психосинтезу для розв'язання завдань корекції.

Гештальттерапія. Загальна характеристика методу. Основні компоненти гештальттерапії: розширення усвідомлення, інтеграція протилежностей, посилення уваги до почуттів, робота з мріями (фантазіями), прийняття відповідальності на себе. Використання методів гештальттерапії з корекційною метою.

Ігрова терапія. Загальна характеристика методу. Психологічні механізми корекційного впливу гри. Основні напрямки ігрової терапії: психоаналітична ігрова терапія, ігрова терапія центрована на клієнті, ігрова терапія відреагування, ігрова терапія ставлень, "примітивна" ігрова терапія. Ігрова терапія у вітчизняній психологічній практиці (Л. Абрамян, О. Варга, О. Захаров, А. Співаковська та ін.). Форми ігрової терапії: директивна та недирективна, індивідуальна, групова. Вимоги до психолога – ігротерапевта. Можливості використання ігрової терапії для розв'язання різних психологічних проблем дитини (корекція страхів, застарілих травм, невпевненості в собі, неврівноваженості, агресивності та ін.). Казкотерапія. Використання казки з корекційною метою (складання, розігрування). Лялькотерапія.

Психодрама. Загальна характеристика методу. Основні компоненти психодрами: рольова гра, спонтанність, "теле", катарсис, інсайт. Дійові особи психодрами: психолог (режисер, аналітик), протагоніст, "допоміжне Я". Види психодрами: центрована на протагоністі, центрована на темі. Фази психодрами. Методи і прийоми психодрами. Використання методів психодрами з корекційною метою для розв'язання внутрішньоособистісних конфліктів, особистісних проблем, проблем спілкування, поліпшення стосунків з навколишніми.

Поведінкова терапія. Модель побудови психокорекційного процесу поведінкової терапії, її мета та методи. Використання методів поведінкової терапії для розв'язання корекційних завдань у різних вікових групах і з різними категоріями осіб. Групи тренінгу вмінь. Навчання різним "життєвим вмінням": керівництво почуттями та емоціями, планування свого майбутнього, прийняття рішень, батьківські уміння, комунікативні уміння, впевненість в собі та ін. Основні елементи техніки тренінгу впевненості в собі.

Зображувальна терапія. Загальна характеристика методу. Психологічні механізми корекційного впливу зображувальної діяльності. Використання зображувальної діяльності з метою розв'язання різних психологічних проблем (корекція страхів, відреагування негативних емоцій, розвиток зосередженості, самоконтролю та ін.). Використання проєктивного малюнку з метою корекції.

Музикотерапія. Історія та загальна характеристика методу. Психологічний механізм корекційного впливу музики. Використання музики для розв'язання різних завдань корекції. Застосування музики як допоміжного засобу, який підсилює вплив інших методів корекції. Перелік музичних творів, які можуть бути використані з корекційною метою.

Тілесна терапія. Загальна характеристика методу. Зв'язок фізичного Я, тілесних відчуттів з психічним станом людини. Можливості та спрямованість тілесних вправ. Завдання та методи тілесної терапії. Використання методів тілесної терапії з корекційною метою. Призначення та методи невербальної взаємодії.

Танцювальна терапія. Історія та загальна характеристика методу. Психологічний механізм корекційного впливу танцю. Завдання танцювальної терапії. Особливості організації корекційного процесу. Використання танцю, ритміки, психогімнастики для розв'язання проблем особистості. Тематика та призначення психогімнастичних вправ.

Тема 5. Методи групової психокорекції.

Механізми психологічної корекції особистості в процесі групової роботи. Специфіка групової форми психокорекції.

Принципи організації та правила участі в психокорекційній групі. Особливості комплектування корекційної групи. Кількісний та якісний склад групи. Частота і тривалість зустрічей. Підготовка до проведення групової корекції.

Керівництво психокорекційною групою.

Групова динаміка: групи з спонтанною динамікою, групи з керованою динамікою. Завдання, етапи та особливості організації групового процесу у різних вікових групах (дошкільники, молодші школярі, підлітки, юнаки). Тематика групових вправ різного призначення.

Види корекційних груп. Особливості проведення корекції в групах тренінгу К.Левіна. Особливості проведення корекції в групах зустрічей К.Роджерса. Психологічна корекція труднощів спілкування в групах соціально-психологічного тренінгу (СПТ). Групи особистісного росту.

Тема 6. Психокорекційна робота з дошкільниками.

Корекція пізнавальної сфери дошкільників: сприймання, уваги, пам'яті, процесів мислення, розвитку уяви та творчих здібностей. Корекція компонентів психологічної готовності дошкільників до навчання у школі. Корекція страхів за допомогою гри та малювання. Корекція нервово-психічної напруженості, підвищеної збудливості, агресивної поведінки

дітей. Корекційна робота з замкнутими, боязкими, сором'язливими дітьми та їх батьками. Комплексна психологічна корекція невротичних станів дітей. Корекція соціальної дезадаптації дитини дошкільного віку. Ігрова корекція поведінки.

Тема 7. Психокорекційна робота з молодшими школярами.

Корекція пізнавальної діяльності молодших школярів: уваги, процесів мислення, пам'яті, творчих здібностей. Розвиток довільності, самоконтролю, внутрішнього плану дій. Корекція мотивації навчання молодших школярів. Психокорекційна робота з молодшими школярами, які мають труднощі в навчанні. Корекція емоційних розладів, тривожності, шкільної фобії, страху відповіді, невпевненості в собі, низької самооцінки. Робота психолога з емоційно неврівноваженими, збудливими та агресивними дітьми.

Психокорекція труднощів спілкування, розвиток соціальних та комунікативних умінь. Психокорекційна робота з молодшими школярами, які мають труднощі соціалізації (проблеми поведінки). Корекційна робота психолога з батьками та вчителями "важкої" дитини.

Тема 8. Психокорекційна робота з підлітками.

Корекція пізнавальної діяльності підлітків, самоконтролю, довільності, внутрішнього плану дій. Корекція внутрішньоособистісних протиріч підлітків, розвиток рефлексії, уявлень про себе, формування адекватної самооцінки. Корекція тривожності, невпевненості в собі, страхів, негативного ставлення до себе. Корекція агресивності у підлітків. Навчання підлітків прийомам саморегуляції психоемоційних станів та способам ефективної поведінки в різних життєвих ситуаціях. Мета та завдання корекції Я-концепції в підлітковому віці.

Особливості роботи шкільного психолога з педагогічно занедбаними підлітками. Психокорекційна робота з не встигаючими учнями. Психокорекційна робота з соціально дезадаптованими підлітками.

Тема 9. Психокорекційна робота з старшими школярами.

Навчання методам саморегуляції психоемоційних станів. Навчання навичкам адекватного розв'язання різних життєвих ситуацій за допомогою методів когнітивної психокорекції та рольового тренінгу. Розвиток перспективи, навчання методам планування майбутнього і створення власного іміджу. Аналіз бажань та техніка прийняття рішень.

Психологічна корекція труднощів спілкування. СПТ спілкування для старшокласників.

РОЗДІЛ VIII МЕТОДИКА РОБОТИ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА

Тема 1. Нормативна база діяльності практичного психолога в закладах освіти.

Основні положення Декларації прав дитини. Характеристика Етичного кодексу практичного психолога. Характеристика Положення про психологічну службу в закладах освіти. Положення про психологічний кабінет.

Тема 2. Особливості планування роботи практичного психолога. Документація практичного психолога.

Вимоги до складання плану роботи практичного психолога на рік. Планування роботи на місяць. Планування роботи на тиждень. Особливості ведення документації практичним психологом.

Тема 3. Психолого-педагогічний супровід як основа діяльності практичного психолога в закладах освіти.

Поняття психолого-педагогічного супроводу. Концептуальні наслідки ідеї супроводу. Змістові та організаційні наслідки ідеї супроводу. Функціонально-рольові наслідки ідеї супроводу.

Тема 4. Просвітницька та профілактична робота практичного психолога в школі.

Форми та методи просвітницької роботи з вчителями, батьками та учнями. Методика проведення семінарів для педагогів. Методика проведення засідання круглого столу для учнів підліткового та раннього юнацького віку. Особливості організації та проведення Тижня психології в школі. Поняття та зміст профілактичної роботи практичного психолога з учнями.

Тема 5. Психодіагностичний напрям діяльності практичного психолога в загальноосвітній школі.

Особливості шкільної прикладної діагностики. Поняття про діагностичний мінімум, його зміст в 1-му, 4-му, 5-му, 8-му, 10-му класах. Диференціація норми та патології. Зміст поглибленої діагностики. Вимоги до оформлення та зберігання діагностичної документації. Характеристика аналітичного звіту.

Тема 6. Методика проведення психолого-педагогічного консилиуму.

Організація психолого-педагогічного консилиуму. Проведення психолого-педагогічного консилиуму. Реалізація рішень консилиуму.

Тема 7. Технології групової психологічної роботи з педагогами, батьками, учнями.

Організаційно-методичні аспекти проведення психологічних тренінгів. Переваги групи та її ефективність. Використання тренінгових вправ для підлітків і старшокласників. Методи групової психологічної роботи з вчителями. Методика підготовки та проведення бесіди, спостереження, ділової гри, мозкового штурму, рольової гри, дискусії.

РОЗДІЛ ІХ

ПСИХОЛОГІЧНА СЛУЖБА В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Тема 1. Робота практичного психолога з дітьми дошкільного віку.

Завдання та особливості психологічної роботи з дітьми дошкільного віку.

Природа труднощів психічного розвитку дітей дошкільного віку. Найбільш типові психотравмуючі впливи на дітей від народження до 7 років. Невропатія: причини виникнення, її психопрофілактика і психокорекція. Проблеми емоційного розвитку: патологічні звички, впертість, плаксивість, розлади сну, страхи, агресивність, замкнутість, соціальна дезадаптація та ін. Аналіз причин та зміст психологічної допомоги в цих випадках. Особливості роботи з батьками та педагогами дошкільнят.

Тема 2. Робота практичного психолога з дітьми молодшого шкільного віку.

Загальна характеристика віку. Завдання та особливості психологічної роботи з дітьми молодшого шкільного віку. Адаптація до школи в перший рік навчання. Причини психогенної шкільної дезадаптації (ПШД). Сильні та слабкі учні. Аналіз причин труднощів у навчанні. Особливості диференційованого навчання в початкових класах школи.

Психологічні проблеми розвитку дітей молодшого шкільного віку, аналіз їх причин та зміст психологічної допомоги. Страхи, шкільна фобія, тривожність. Рухова разгальмованість, висока збудливість, труднощі довільності, самоконтролю. Психогігієна ліворуких дітей.

Тема 3. Робота практичного психолога з підлітками.

Загальна характеристика підліткового віку. Завдання та особливості психологічної роботи з підлітками.

Аналіз основних психологічних проблем особистісного розвитку у підлітковому віці. Причини та особливості прояву конфліктності у підлітків. Підлітковий негативізм, його причини та дії психолога. Психологія агресивної поведінки підлітків. Акцентуації характеру та відхилення у поведінці в зв'язку з цим. Аналіз причин та змісту тривожності підлітків. Проблеми взаємин підлітків з однолітками. Особливості формування уявлень про себе та самооцінки підлітків.

Підлітковий телефон довіри як форма надання психологічної допомоги підліткам.

Тема 4. Робота практичного психолога з старшими школярами.

Загальна характеристика віку. Завдання та особливості роботи психолога з особами юнацького віку.

Особистісне та професійне самовизначення юнацтва - консультативна допомога. Профорієнтація учнів як форма роботи практичного психолога.

Деякі форми і особливості роботи практичного психолога з учнями училищ, технікумів, коледжів.

Тема 5. Робота психолога у дитячих будинках та школах-інтернатах.

Особливості психічного розвитку дітей, які ростуть без сім'ї. Особливості інтелектуального розвитку. Специфіка мотиваційної сфери та перспективи часу. Особливості становлення самооцінки та самосвідомості. Особливості поведінки. Особливості спілкування з дорослими та однолітками.

Завдання та специфіка роботи практичного психолога в закладах інтернатного типу. Основні напрямки корекційно-розвивальної роботи практичного психолога в закладах інтернатного типу. Розвиток пізнавальної сфери. Формування довільної регуляції поведінки, відповідальності, самоконтролю. Формування і розвиток навичок взаємодії з дорослими та однолітками, навичок поведінки у різних життєвих ситуаціях. Специфіка особистісного та професійного самовизначення старшокласників інтернатів. Профорієнтаційна робота з учнями шкіл-інтернатів.

Зміст психопрофілактичної роботи з дітьми різного віку та педагогічним колективом в закладах інтернатного типу.

ПИТАННЯ КОМПЛЕКСНОГО КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ІСПИТУ

Екзаменаційний білет складається з теоретичних питань та практичних завдань.

I. Теоретичні питання.

I.1. Питання репродуктивного характеру

1. Історичні етапи розвитку психології, як науки. Відокремлення галузі психології.
2. Проблема співвідношення свідомого та несвідомого в психіці людини.
3. Розкрийте співвідношення понять індивід, індивідуальність, особистість.
4. Проаналізуйте взаємозв'язок психічних процесів, властивостей та психічних станів у структурі особистості.
5. Дайте загальну характеристику діяльності особистості, розкрийте її структуру.
6. Мотиви та мотивація, психологічні теорії мотивації.
7. Дайте загальну характеристику основним етапам формування та розвитку потреб.
8. Зміст та структура навчальної діяльності.
9. Увага, її види та властивості.
10. Сприймання. Класифікація сприймання.
11. Поняття про пам'ять. Види та процеси пам'яті. Розлади пам'яті.
12. Поняття про мислення та його види. Розлади мислення: види та типи.
13. Основні види розладів інтелекту, їх етіологія та патогенез.
14. Уява, його види та функції.
15. Емоції. Умови їх виникнення, форми протікання емоційних станів.
16. Емоції та почуття, їх вплив на пізнання та практичну діяльність людини.
17. Сутність емоційних порушень. Основні види розладів емоційної сфери.
18. Воля, структура вольового акту. Вольова регуляція поведінки людини.
19. Темперамент як індивідуально-психологічна властивість особистості.

20. Характер. Структура характеру.
21. Природа здібностей людини їх розвиток.
22. Рівні розвитку здібностей та індивідуальні відмінності.
23. Розлади особистості. Характеристика основних видів психопатій.
24. Поняття про Я- концепцію особистості.
25. Поняття конфлікту, види конфліктів та їх причини.
26. Основні стратегії поведінки особистості у конфліктній взаємодії.
27. Поняття та види спілкування. Техніки та прийоми спілкування.
28. Основні структурні компоненти спілкування, їх характеристика.
29. Емоційний стрес та регуляція емоційних станів.
30. Причини і сутність неврозів. Види невротичних розладів.

1.2 Питання творчого характеру

1. Проаналізуйте, членами яких малих груп ви себе вважаєте. В чому різниця між ними.
2. Основні положення індивідуальної психології та психотерапії А. Адлера.
3. Основні положення біхевіоризму.
4. Основні положення психоаналізу.
5. Основні положення гуманістичної психології.
6. Основні положення гештальтпсихології.
7. Основні положення транзактного аналізу Е. Берна.
8. Основні поняття епігенетичної теорії дитячого розвитку Е. Еріксона.
9. Дайте визначення вікового періоду, його основних характеристик у вітчизняній психології. Періодизація вікового розвитку (за Л. С. Виготським та Ельконіним).
10. Проаналізуйте основні етапи становлення самосвідомості особистості.
11. Дайте порівняльну характеристику кризи трьох років та кризи підліткового віку.
12. Проблема психологічної готовності до шкільного навчання.
13. Особливості та специфіка спілкування в різні вікові періоди дитинства.
14. Умови успішної адаптації та причини дезадаптації молодшого школяра.
15. Умови виникнення внутрішньо-особистісного конфлікту. Механізми розв'язання внутрішньо-особистісного конфлікту у випадках дисгармонії уявлення про себе (співвідношення Я-реальне, Я-ідеальне, Я-соціальне).

16. Умови формування позитивної Я-концепції особистості.

17. Поняття ідентичності, формування самоідентичності в різні періоди становлення особистості.

18. Л.С.Виготський про умови розвиваючого навчання. Співвідношення понять розвиток та навчання.

19. Теорії розвиваючого навчання (Л. С. Виготський).

20. Механізми психологічного захисту у теорії психоаналізу, індивідуальній психотерапії А.Адлера, гуманістичній психології, їх різновиди та функції.

21. Завдання та особливості психологічної роботи практичного психолога з дітьми дошкільного віку.

22. Завдання та особливості психологічної роботи практичного психолога з дітьми молодшого шкільного віку.

23. Завдання та особливості психологічної роботи практичного психолога з підлітками.

24. Завдання та особливості психологічної роботи практичного психолога з учнями юнацького віку.

25. Завдання та особливості психологічної роботи практичного психолога в закладах інтернатного типу.

26. Мета, завдання, принципи психологічного консультування. Основні етапи та методи психологічного консультування.

27. Особливості консультативної роботи психолога з особами дорослого віку.

28. Провідні джерела психічної травматизації дітей, виокремлені сучасними вітчизняними психологами. Особливості (психофізіологічні та характерологічні) розвитку дитини, які в першу чергу необхідно враховувати при її вихованні.

29. Порівняйте «суб'єкт-об'єктну» та «суб'єкт-суб'єктну» парадигми виховання.

30. Проаналізуйте вплив стилю та характеру педагогічного спілкування на ефективність навчальної діяльності та особистісні стосунки учнів.

II. Практичні питання.

II.1 Завдання з дослідження психологічної проблеми

1. Скласти програму психодіагностичного обстеження психічного розвитку дитини раннього віку. Обґрунтувати вибір методів психологічної діагностики.

2. Скласти та обґрунтувати алгоритм роботи практичного психолога з дошкільниками з питання дослідження психологічної готовності до шкільного навчання. Вказати основні діагностичні методики та критерії, за якими вона виявляється.

3. Проаналізувати можливості бесіди як методу психологічної діагностики. Визначити особливості проведення бесіди з дітьми і підлітками.

4. Скласти та обґрунтувати програму психодіагностичного обстеження особливостей розвитку сприймання молодших школярів. Перелічити основні аспекти сприймання, що підлягають дослідженню та вказати діагностичні методики.

5. Скласти та обґрунтувати програму психодіагностичного обстеження особливостей розвитку пам'яті молодших школярів. Перелічити основні аспекти пам'яті, що підлягають дослідженню та вказати діагностичні методики.

6. Скласти та обґрунтувати програму психодіагностичного обстеження особливостей розвитку уваги молодших школярів. Перелічити основні аспекти уваги, що підлягають дослідженню та вказати діагностичні методики.

7. Скласти та обґрунтувати програму психодіагностичного обстеження особливостей розвитку мислення молодших школярів. Перелічити основні аспекти мислення, що підлягають дослідженню та вказати діагностичні методики.

8. Скласти та обґрунтувати програму діагностичного обстеження учнів першого класу з питання адаптації в шкільному середовищі. Вказати діагностичні методики та перелічити основні критерії адаптації.

9. Розробити та обґрунтувати програму складання психологічної характеристики особистості школяра молодшого шкільного віку. Вказати основні напрямки обстеження та перелічити основні діагностичні методики.

10. Скласти та обґрунтувати алгоритм роботи практичного психолога з учнями четвертого класу з питання дослідження особливостей переходу до навчання в середній школі. Перелічити основні аспекти дослідження та діагностичні методики.

11. Скласти та обґрунтувати програму дослідження міжособистісних взаємин дитини-дошкільника та молодшого школяра з батьками. Перелічити основні психодіагностичні методики.

12. Розробити та обґрунтувати програму складання психологічної характеристики особистості школяра підліткового віку. Вказати основні напрямки обстеження та перелічити основні діагностичні методики.

13. Скласти та обґрунтувати програму психологічного дослідження уяви та творчих здібностей підлітків. Перелічити основні діагностичні методики дослідження креативності.

14. Скласти та обґрунтувати психодіагностичну програму визначення обдарованості підлітків. Вказати види і критерії обдарованості.

15. Скласти та обґрунтувати програму психологічного дослідження індивідуально-типологічних особливостей підлітка. Перелічити основні методики діагностичного дослідження.

16. Скласти та обґрунтувати програму психологічного обстеження підлітків, які мають відхилення у поведінці з метою складання профілактичної та корекційної програми. Вказати напрямки обстеження та перелічити діагностичні методики.

17. Скласти та обґрунтувати програму психологічного обстеження підлітків, які мають труднощі у навчанні.

18. Скласти та обґрунтувати програму соціально-психологічного дослідження міжособистісних стосунків учнів 7–9 класів.

19. Показати можливості використання проєктивних методів. Перелічити основні проєктивні методики, які використовують для обстеження підлітків. Вказати з якою метою їх використовують.

20. Скласти та обґрунтувати програму діагностики професійної спрямованості старшокласників. Вказати основні напрямки обстеження та перелічити основні діагностичні методики.

21. Скласти та обґрунтувати програму діагностики самосвідомості учнів юнацького віку. Вказати основні напрямки обстеження та перелічити основні діагностичні методики.

22. Проаналізувати можливості використання тестів інтелекту в юнацькому віці. Надати характеристику основних методик діагностики інтелекту.

23. Скласти і обґрунтувати програму діагностики інтересів і схильностей старшокласників у зв'язку з завданнями профорієнтації.

24. Скласти та обґрунтувати програму діагностичного обстеження учнів 10-го класу з питання адаптації в шкільному середовищі. Перелічити критерії та методики діагностики дезадаптації.

25. Скласти програму психологічного дослідження особистісних характеристик дорослого. Перелічити основні діагностичні методики дослідження якостей особистості.

26. Скласти діагностичну програму для виявлення особливостей конфліктної поведінки в період дорослості.

27. Скласти та обґрунтувати програму психологічного дослідження психічних станів особистості. Перелічити основні методики діагностичного дослідження психічних станів.

28. Скласти та обґрунтувати програму психологічного дослідження особистісної мотивації дорослої людини. Перелічити основні методики діагностичного дослідження.

29. Скласти та обґрунтувати програму психологічного дослідження батьківсько-дитячих відносин. Перелічити основні психодіагностичні методики.

30. Скласти та обґрунтувати програму психологічного дослідження подружніх стосунків. Перелічити основні методики і проаналізувати можливості їх використання.

11.2 Завдання з розв'язання психологічної проблеми

1. Скласти корекційну програму формування психологічної готовності до школи для дитини, яка не відвідувала дитячий садок.

2. Скласти корекційну програму для дитини 6–7 років, яка не вміє знаходити суттєві ознаки предметів, наприклад, помиляється при виконанні тесту "4-й зайвий".

3. Проаналізувати можливі шляхи психокорекції для молодшого школяра, який, виконуючи тест Бурдона, пропускає рядки тексту, рядок може почати перевіряти зліва, справа чи з середини.

4. Показати психокорекційні можливості розвитку пам'яті дітей дошкільного, молодшого шкільного віку, підлітків та старшокласників.

5. Показати психокорекційні можливості розвитку уяви та творчого мислення дітей дошкільного, молодшого шкільного віку, підлітків та старшокласників.

6. Скласти корекційну програму розвитку уважності, довільності психічних процесів для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

7. Показати можливості корекції страхів у дітей дошкільного віку та молодшого шкільного віку.

8. Проаналізувати причини і скласти корекційну програму для дітей з труднощами адаптації до школи в перший рік навчання.

9. Проаналізувати причини і скласти корекційну програму з надання психологічної допомоги невстигаючому учню.

10. Проаналізувати можливі психологічні проблеми учня з відхиленнями у поведінці. Скласти корекційну програму з надання йому психологічної допомоги.

11. Проаналізувати шляхи надання психологічної допомоги учням молодших і старших класів, які відчувають страх відповіді біля дошки.

12. Проаналізувати шляхи надання психологічної допомоги гіперактивним дітям старшого дошкільного та молодшого шкільного віку, яким властиві рухова розгальмованість, висока збудливість, труднощі довільності та самоконтролю.

13. Проаналізувати шляхи надання психологічної допомоги учням середніх та старших класів з недостатнім розвитком довільності уваги та поведінки (незібраний, неуважний, легко відволікається, не доводить справу до кінця).

14. Проаналізувати шляхи надання психологічної допомоги підлітку з такими характеристиками: запальний, емоційно неврівноважений, дратівливий, гостро реагує на будь-яке зауваження, агресивність носить захисний характер.

15. Проаналізувати шляхи надання психологічної допомоги підлітку з такими характеристиками: боязкий, сором'язливий, замкнутий, охоче контактує з молодшими за віком дітьми, червоніє та розгублюється, коли до нього звертаються дорослі.

16. Проаналізувати можливі причини неприйняття особи колективом однолітків. Скласти програму корекційної роботи з метою надання їй психологічної допомоги.

17. Проаналізувати можливі причини агресивної поведінки у дошкільному, молодшому шкільному та підлітковому віці. Скласти корекційну програму з метою надання психологічної допомоги дітям з агресивною поведінкою.

18. Проаналізувати можливі психологічні проблеми учнів з схильністю до надмірного фантазування. Скласти корекційну програму з надання їм психологічної допомоги.

19. Проаналізувати можливі причини труднощів спілкуванні дитини дошкільного та молодшого шкільного віку з однолітками. Скласти програму корекційної роботи з розвитку комунікативних навичок.

20. Проаналізувати можливі причини труднощів спілкування підлітка або юнака з однолітками. Корекція проблем спілкування. Групи тренінгу спілкування.

21. Скласти корекційну програму з метою надання психологічної допомоги підлітку невпевненому в собі, з низькою самооцінкою, незадоволеному собою, який вважає, що його ніхто не любить.

22. Проаналізувати можливі психологічні проблеми підлітка або юнака з неадекватною самооцінкою, високим рівнем домагань. Скласти корекційну програму з метою надання психологічної допомоги.

23. Скласти корекційну програму з метою надання психологічної допомоги учням, які мають високий рівень шкільної тривожності.

24. Скласти програму корекційної роботи з підлітками або старшокласниками, які мають високий рівень особистісної та міжособистісної тривожності.

25. Проаналізувати шляхи надання психологічної допомоги підліткам та юнакам з акцентуаціями характеру. Профілактика психопатичної поведінки в підлітковому та старшому шкільному віці.

26. Проаналізувати психокорекційні можливості та напрямки розвитку самосвідомості підлітків та юнаків. Запропонувати техніки корекції Я-концепції підлітків.

27. Завдання і основні напрямки корекційно-розвивальної роботи психолога у закладах інтернатного типу з дітьми різного віку. Обрати проблему та розробити програму психокорекційної роботи.

28. Показати психокорекційні можливості технік психогімнастики, тілесної та танцювальної терапії. Проаналізувати психокорекційні можливості таких вправ психогімнастики:

а) гімнастика "з запізненням", "передача ритму по колу", "передача руху по колу", "дзеркало";

б) Я йду по "воді", по "гарячому піску", поспішаю на роботу", "повертаюсь з роботи";

в) розійтись з партнером на вузькому містку, заспокоїти ображену людину, передати доторканням своє ставлення до іншої людини;

г) зобразити той чи інший стан людини (радість, сум, образу та ін.), зобразити психологічні особливості іншої людини та свої, передача почуття по колу.

29. Показати психокорекційні можливості використання методів та технік психокорекції з метою самоналаштування, саморегуляції психоемоційного стану (з урахуванням віку).

30. Показати можливості використання рольового тренінгу як методу психокорекції у роботі з дітьми, підлітками, юнаками.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

І. До курсу « Загальна психологія »

Основна література:

1. Варій М.Й. Загальна психологія: Підручник / Для студ. психол. і педагог. спеціальностей. – К.: «Центр учбової літератури». – 2007. – 968 с.
2. Гамезо М.В., Домашенко И.А. Атлас по психологии: Информ.-метод. пособие к курсу «Психология человека». – М.: Педагогическое общество России, 2001. – 276 с.
3. Загальна психологія: Навч. посібник / за ред. Л. Долинської, О. Скрипченко, З. Огороднійчук та ін. – К., 1999. – 463 с.
4. Маклаков А.Г. Общая психология: Учебник для вузов / А.Г. Маклаков – СПб.: Питер, 2012. – 592 с.
5. Максименко С. Д. Загальна психологія. – 3 видання, переробл. та доп.: навч. посіб. / С. Д. Максименко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 272 с.
6. Основи психології / За заг. ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. – К.: Либідь, 2006. – 632 с.
7. Партико Т. Б. Курс загальної психології: Навч. посібник. / Т. Б. Партико. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002. – 208 с.
8. Психологія: Підручник / Ю.Л. Трофімов, В. В. Рибалка, П. А. Гончарук та ін.; за ред. Ю. Л. Трофімова – 2-ге вид. – К.: Либідь, 2000. – 558 с.
9. Психологический словарь / Под ред. В. П. Зинченко, Б. Г. Мещерякова. – М.: Педагогика-Пресс, 1996. – 440 с.

Додаткова література:

1. Адлер А. О нервическом характере. / А. Адлер. – СПб.: Питер, 1997. – 388 с.
2. Введение в психологию / под общ. ред. А. В. Петровского. – М.: Издательский центр «Академия», 1996. – 496 с.
3. Величковский Б. М. Основы психологии познания: в 2т. – Т. 1. / Б. М. Величковский. – М.: Смысл: Издательский центр «Академия», 2006. – 448 с.
4. Гиппенрейтер Ю. Б. Введение в общую психологию. / Ю. Б. Гиппенрейтер. – М.: Изд-во ЧеРо, Омега - Л, 2006. – 336 с.
5. Грейс Н. Приемы развития памяти, внимания, речи / Н. Грейс. – СПб. : Питер, 2007. – 192 с.
6. Ермакова Е. С. Развитие гибкости мышления детей. Дошкольный и младший школьный возраст: учебно-методическое пособие / Е. С. Ермакова, И. Б. Румянцева, И. И. Целищева. – СПб.: Речь, 2007. – 208с.
7. Засекина Л. В. Структурно-функціональна організація інтелекту. / Л. В. Засекина. – Острог: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2005. – 370с.
8. Інтелектуальні здібності дитини / упоряд. С. Д. Максименко. – К. : Форум, 2000. – 544с.
9. Карпенко З.С. Аксиологічна психологія особистості / З. С. Карпенко. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2009. – 512 с.

10. Корольчук М.С., Осьодло В.І. Психодіагностика: Навчальний посібник. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2004. – 400 с.
11. Куликов Л. В. Психогигиена личности. Вопросы психологической устойчивости и психопрофилактики : учеб. пособие / Л. В. Куликов. – СПб. : Питер, 2004. – 464 с.
12. Леонгард К. Акцентуированные личности / К. Леонгард. – М. : ЕКСМО-ПРЕСС, 2001. – 444с.
13. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность/ А. Н. Леонтьев – М.: Академия, 2005. – 352 с.
14. Маслоу А. Мотивация и личность: пер. с англ. – 3-е изд. / А. Маслоу.– СПб. Питер, 2008. – 352 с.
15. Немов Р. С. Психология. Кн. 1. / Р. С. Немов. – М.: ВЛАДОС, 2008. – 608 с.
16. Основи практичної психології. Підручник для студентів вищих закладів освіти / В. Панок та ін. – К.: Либідь, 1999. – 536 с.
17. Пам'ять дитини / упорядник Максименко С. Д. – К. : Главник, 2004. – 112 с.
18. Психологическая диагностика: Учебник для вузов/ Под ред. М. К. Акимовой, К. М. Гуревича. – СПб.:Питер,2003. – 652с.
19. Психология индивидуальных различий. Тексты / Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, В. Я. Романова. – М.: Изд-во МГУ, 1982. – 320 с.
20. Психология психических процессов / Сост. и общ. редакция Л. В. Куликова. – СПб.: Питер, 2001. – 480 с.
21. Психология сознания / Сост. и общ. редакция Л. В. Куликова. – СПб.: Питер, 2001. – 480 с.
22. Психические состояния / Сост. и общ. редакция Л. В. Куликова. – СПб.: Питер, 2000. – 512 с.
23. Психология эмоций. Тексты. / Под ред. В.К. Вилюнаса, Ю.Б. Гиппенрейтер. – М.: Изд-во МГУ, 1984. – 288 с.
24. Райгородский Д. Я. Психология и психоанализ характера : хрестоматия по психологии и типологии характеров / Д. Я. Райгородский. – Самара : БАХРАХ, 1997. – 640 с.
25. Рибалка В.В. Методологічні питання наукової психології / В. В. Рибалка. – К.: Ніка-центр, 2003. – 204 с.
26. Роменець В.А. Історія психології: Стародавній світ. Середні віки. Відродження: навч. посіб. / В. А. Роменець. – К.: Либідь, 2005. – 916 с.
27. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. / С. Л. Рубинштейн. – СПб.: Питер, 2005. – 713 с.
28. Самосознание и защитные механизмы : хрестоматия. – Самара : БАХРАХ-М, 2006. – 656 с.
29. Семиченко В.А. проблемы мотивации поведения и деятельности человека. Модуль «Направленность» / В. А. Семиченко. – К. : Миллениум, 2004. – 521 с.
30. Солсо Р. Когнитивная психология. / Р. Солсо. – СПб.: Питер, 2002. – 592 с.
31. Франкл В. Человек в поисках смысла. / В. Франкл. – М.: Прогресс, 1990. – 368 с.
32. Фрейд З. О психоанализе [Текст] / З. Фрейд. - Х.: Фолио; М.: АСТ, 2001. - 704 с.

33. Фрейд З. Введение в психоанализ. Лекции. / З. Фрейд. – СПб.: Питер, 2004. – 384 с.
34. Фромм Э. Психоанализ и этика [Текст] / Э. Фромм. – М.: Республика, 1993. – 415 с.
35. Фрумкина Р.М. Психолингвистика : учебник / Р. М. Фрумкина. – М. : Академия, 2001. – 320 с.
36. Фурман А.В. Психокультура української ментальності / А.В. Фурман. – Тернопіль : Екон. Думка, 2002. – 132 с.
37. Хрестоматия по общей психологии. Психология мышления. // Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, В. В. Петухова. – М. : Изд-во МГУ, 1981. – 400 с.
38. Хрестоматия по общей психологии. Психология памяти // Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, В. Я. Романова. – М. : Изд-во МГУ, 1979. – 272 с.
39. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности (основные положения, исследования и применение) / Л. Хьелл, Д. Зиглер. – СПб: Питер, 2005. – 607 с.

II. До курсу «Соціальна психологія з практикумом»

Основна література:

1. Андреева Г. М. Социальная психология: Учебник для высш. учеб. завед. – 5-е изд., испр. и доп. / Г. М. Андреева. – М: Аспект Пресс, 2007. – 363 с.
2. Андреева Г. М., Богомолова Н. Н., Петровская Л. А. Зарубежная социальная психология. – Учеб. пособие для вузов. / Г. М. Андреева, Н. Н. Богомолова, Л. А. Петровская. – М.: Аспект Пресс, 2001. – 288 с.
3. Ануфрієва Н. М., Зелінська Т. М., Єрмакова Н. О. Соціальна психологія: Навч. посібник. / Н. М. Ануфрієва, Т. М. Зелінська, Н. О. Єрмакова. – К.: Каравела, 2016. – 370 с.
4. Аронсон Э. Общественное животное. Введение в социальную психологию. – Эллиот Аронсон. – М.: Аспект Пресс, 2000. – 288 с.
5. Битянова М. Р. Социальная психология: Учеб. пособие. 2-е изд. / М. Р. Битянова. – СПб.: Питер, 2008. – 368 с.
6. Джонсон Д. Соціальна психологія: тренінг міжособистісного спілкування. Перекл. з англ. / Девід Джонсон. – К.: „КМ Академія“, 2003.- 288 с.
7. Немов Р. С., Алтунина И. Р. Социальная психология: Учебное пособие. / Р. С. Немов, И. Р. Алтунина – СПб.: Питер, 2010. – 432 с.
8. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: Навч. посібник. / Л. Е. Орбан-Лембрик. – К.: Академвидав, 2005. – 448 с.
9. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: Підручник: У 2 кн. Кн. 1: Соціальна психологія особистості і спілкування. / Л. Е. Орбан-Лембрик. – К.: Либідь, 2004. – 576 с.
10. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: Підручник: У 2 кн. Кн. 2: Соціальна психологія груп. Прикладна соціальна психологія. / Л. Е. Орбан-Лембрик. – К.: Либідь, 2005. – 560 с.

Додаткова література:

1. Андреева Г.М. Психология социального познания. Учеб. пособие для высш. Учеб. завед. / Г. М. Андреева. – М.: Аспект Пресс, 2000. – 288с.
2. Бендас Т. В. Психология лидерства: Учеб. пособие. / Т. В. Бендас. – СПб.: Питер, 2009. – 448 с.
3. Ваниорек Л., Ваниорек А. Моббинг: когда работа становится адом: Пер. с неметкого. / Л. Ваниорек, А. Ваниорек. М.: Интерэксперт – Нолидж / Knovledg, 1996. – 168 с.
4. Гришина Н. В. Психология конфликта. – 2-е изд. / Н. В. Гришина. – СПб.: Питер, 2009. – 538 с.
5. Зимбардо Ф., Ляйппе М. Социальное влияние. / Ф. Зимбардо, М. Ляйпе. – СПб.: Питер, 2000. – 448 с.
6. Ложкин Г. В., Повякель Н. И. Практическая психология конфликта. / Г. В. Ложкин, Н. И. Повякель. – К.: МАУП, 2002. – 256 с.
7. Майерс Д. Социальная психология– 7-е изд. / *Девид Майерс*. – СПб.: Питер, 2010. – 794 с.
8. Москаленко В. В. Психология соціального впливу. Навч. пос. / В.В.Москаленко – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 448 с.
9. Пайнс Э., Маслач К. Практикум по социальной психологии. / Э. Пайнс, К. Маслач. – СПб. : Питер, 2000. – 528 с.
10. Панкратов В. Н. Манипуляции в общении и их нейтрализация: Практическое руководство. / В. Н. Панкратов.– М.: Изд-во Института психотерапии, 2001. – 208 с.
11. Парыгин Б. Д. Социально-психологический климат коллектива: пути и методы изучения /под. ред. В.А. Ядова. – Л.: Наука, 1981. – 192 с.
12. Пиз А. Язык телодвижений. Как читать мысли других по их жестам. / Аллан Пиз.– М.: Эксмо-Пресс, 2002. – 272 с.
13. Почебут Л. Г. Психология социальных общностей. Толпа. Социум. Этнос. /Л. Г. Почебут. – СПб.: Изд-во СПбГУ, 2002. – 176 с.
14. Практикум по социальной психологии. / под. ред. Клециной И. С. – СПб.: Питер, 2008. – 255с.
15. Росс Л., Нисбет Р. Человек и ситуация. Уроки социальной психологии. / Л. Росс, Р. Нисбет.–М.: Аспект Пресс, 2000. – 429с.
16. Савчин М. В. Соціальна психологія. / М. В. Савчин.–Дрогобич: Відродження, 2000. – 274 с.
17. Саморегуляция и социальное прогнозирование поведения личности: Диспозиционная концепция. – 2-е расширенное изд-е. /В. А. Ядов (инициатор и руководитель проекта). – М.: ЦСПиМ, 2013. – 376 с.
18. Словарь-справочник по социальной психологии. / под ред. В. Г. Крысько. – СПб.: Питер, 2003. – 345 с.
19. Социальная психология / Ш. Тейлор, Л. Пипло, Д. Сирс. – СПб.: Питер, 2004. – 764 с.
20. Социальная психология: ключевые идеи / Берон Р., Бири Д., Джонсон Б. – СПб.: Питер, 2003. – 345с.
21. Чалдини Р. Психология влияния. Убеждай, воздействуй, защищайся: Пер. с англ. – 5-е изд. / Роберт Чалдини. – СПб.: Питер, 2012. – 336 с.
22. Чернова Г. Р. Психология общения / Г. Р. Чернова, Т. В. Слотина. - СПб.: Питер, 2012. - 240 с.

23. Шейнов В. П. Манипулирование и защита от манипуляций. / В. П. Шейнов. – СПб.: Питер, 2013. – 304 с.
24. Шейнов В. П. Управление конфликтами. / В. П. Шейнов. – СПб.: Питер, 2014. – 576 с.

III. До курсу «Вікова психологія»

Основна література:

1. Абрамова Г. С. Возрастная психология: Учеб. пособие для студ. вузов. / Г. С. Абрамова. – М.: Академ. проект, 2001. – 704 с.
2. Вікова і педагогічна психологія / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – 2-е вид. – К.: Каравелла, 2009. – 400 с.
3. Возрастная и педагогическая психология: [учеб пособие] для студ. высш учеб заведений / сост: И В Дубровина, А М Прихожан, В. В. Зацепин – 5-е изд, стер. – М.: Академия, 2008. – 368 с.
4. Возрастная и педагогическая психология: личность от молодости к старости / под ред. М. В. Гамезо. – М.: Просвещение, 2004. – 256 с.
5. Крайг Г. Психология развития. / Г. Крайг. – СПб.: Питер, 2001. – 992 с.
6. Кузікова С. Б. Основи вікової психокорекції: навч. посіб. / С. Б. Кузікова. – К: Академвидав, 2012. – 320 с.
7. Кулагина И. Ю. Возрастная психология. Развитие человека от рождения до поздней зрелости: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. / И. Ю. Кулагина, В. Н. Колюцкий. – 2-е изд. – М.: ТЦ Сфера, 2009. – 464 с.
8. Мухина В. С. Возрастная психология: Феноменология развития: учеб для студ. высш. учеб. заведений, обуч по спец "Педагогика и психология", "Социальная педагогика", "Педагогика" / В. С. Мухина. – 12-е изд стер. – М.: Академия, 2009. – 638 с.
9. Немов Р. С. Психология: Учеб. для студентов высш. пед. учеб. заведений: В 3-х кн. – Кн.2. – Возрастная и педагогическая психология. – М.: ВЛАДОС, 2008. – 632 с.
10. Обухова Л. Ф. Возрастная психология. Учебник для вузов. – М.: Юрайт, МГППУ, ИД Юрайт, 2010. – 460 с.
11. Самыгин С. И. Психология развития, возрастная психология для студентв вузов / С. И. Самыгин; под общ. ред. Л. И. Щербакова. – Рн/Д: Феникс, 2013. – 220 с.
12. Токарь О. В. Психология развития и возрастная психология в схемах, таблицах, комментариях [Электронный ресурс]: учеб. пособие. / О. В. Токарь. – 2-е изд., стер. – М.: ФЛИНТА, 2014. – 64 с.

Додаткова література:

1. Аверин В. А. Психология детей и подростков: Учебное пособие. – СПб.: Изд-во Михайлова В. А., 1998. – 379 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: підручник / І. Д. Бех. – К.: Либідь, 2008. – 848 с.
3. Выготский Л. С. Вопросы детской психологии. / Л.С. Выготский. – СПб.: СОЮЗ, 1997. – 220 с.
4. Гроф С Человек перед лицом смерти: пер с англ. / С. Гроф, Дж. Хэлифакс. – М.: Изд-во Трансперсонального ин-та, 1996. – 246 с.

5. Косякова О. О. Возрастные кризисы. /О. О. Косякова. – Р/нД.: Феникс, 2007. – 224 с.
6. Кравцова Е. Е. Психологические проблемы готовности детей к обучению в школе / Е. Е. Кравцова. – М.: Педагогика, 1991. – 152 с.
7. Наши дети: Сборник / Сост. Ю. Ф. Змановский и И. В. Гребенников; Предисл. Д. Колесова. – М.: Финансы и статистика, 1988. – 383 с.
8. Обозов Н. Н. Возрастная психология: Юность и зрелость. / Н. Н. Обозов.– СПб.: ЛНПП «Облик», 2002. – 113 с.
9. Обухова Л. Ф. Психология детства: теории, факты, проблемы. / Л. Ф. Обухова. – М.: Тривола, 1995. – 360 с.
10. Пиаже Ж. Речь и мышление ребенка: пер с фр. и англ. / Ж. Пиаже. – М.: Педагогика-Пресс, 1994. – 528 с.
11. Поливанова К. Н. Психология возрастных кризисов. – М.: Издат. центр «Академия», 2000. – 184 с.
12. Прихожан А. М., Толстых Н. Н. Подросток в учебнике и в жизни / А. М. Прихожан, Н. Н. Толстых. – М.: Знание, 1997. – 541 с.
13. Психология возрастных кризисов: Хрестоматия. / сост. К. В. Сельченко. – Минск: Харвест; М: АСТ, 2002. – 500 с.
14. Психология детства: учебник / под редакцией члена-корреспондента РАО А. А. Реана – СПб.: «ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК», 2003. – 368 с.
15. Психология зрелости: учеб.пособие по возрастной психологии. Для факультетов: психологии, педагогики и социальной работы. / ред.-сост. Д. Я. Райгородский. – Самара : БАХРАХ-М, 2003. – 768 с.
16. Психология одаренности детей и подростков. / под ред Н С Лейтеса. – М.: Академия, 2000. – 336 с.
17. Психология развития личности: Средний возраст, старение, смерть: Полный курс / под ред. Реана А. А. – М.: АСТ, СПб.: ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК, 2007. – 384 с.
18. Психология старости и старения: Хрестоматия: Учеб. пособие для студ. психол. фак. высш. учеб. заведений / Сост. О. В. Краснова, А. Г. Лидерс. – М.: Издательский центр «Академия», 2003. – 416 с.
19. Райс Ф., Долджин К. Психология подросткового и юношеского возраста. / Филип Райс, Ким Долджин. – СПб.: Питер, 2012. – 816 с.
20. Регуш Л. Проблемы психического развития. От рождения до пожилого возраста. / Л. Регуш. – СПб.: Речь, 2006. – 318 с.
21. Ремшмидт Х. Подростковый и юношеский возраст. Проблемы становления личности: пер. с нем. / Хельмут Ремшмидт. – М.: Мир, 2002. – 320 с.
22. Савчин М. В. Вікова психологія. / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – К.: Академвидав, 2006. – 360 с.
23. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості у межах і за межами буденності / Т.М. Титаренко. – К.: Либідь, 2003. – 376 с.
24. Титаренко Т. М. Такие разные дети. / Т.М. Титаренко. – К.: Радянська школа, 1989. – 144 с.
25. Фельдштейн Д. И. Психология развития человека как личности: избранные труды: в 2 томах. / Д. И. Фельдштейн. – М.; Воронеж: Изд-во Московского психолого-социального ин-та: МОДЭК, 2005. – 566 + 455 с.

26. Фельдштейн Д. И. Трудный подросток. / Д. И. Фельдштейн. – М.; Воронеж: МПСИ : Модек, 2008. – 206 с.
27. Шихи Г. Возрастные кризисы ступени личностного роста: пер. с англ. / Г. Шихи. – СПб.: Каскад, 2005. – 434 с.
28. Эльконин Д. Психическое развитие в детских возрастах: Избранные психологические труды / Под ред. Д.И. Фельдштейна. – М.: Ин-т практич. психологии; "Модэк", 1995. – 416с.
29. Эриксон Э. Детство и общество: пер. с англ. и науч. ред. А. А. Алексеев. / Эрик Г. Эриксон. – СПб.: ЗАО ИТД Летний сад, 2000. – 416 с.
30. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис: пер. с англ. / Эрик Г. Эриксон. – М.: Флинта, 2006. – 342 с.

IV. До курсу «Диференційна психологія»

Основна література:

1. Берн Ш. Гендерная психология.- Спб.; М; 2001.
  2. Вейнинггер О. Пол и характер. Мужчина и женщина в мире страстей и эротики.- М.,1991.
  3. Голод С.И. Семья и брак: историко-социологический анализ.- Спб., 1998.
  4. Ильин Е. П. Дифференциальная психофизиология. — СПб.: Питер, 2001. — 464 с.
  5. Ильин Е. П. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины. — СПб.: Питер, 2003. — 544 с.
  6. Ковалев С.В. Проблемы современной семьи.- М., 1989.
  7. Коростылева Л.А. Психология самореализации личности: брачно-семейные отношения.- Спб., 2000.
  8. Мацковский М.С. Современная семья и ее проблемы.- М., 1978.
  9. Обозов Н.Н. Мужчина + женщина = ? – Спб., 1995
  10. Палій А. А. Диференціальна психологія: Курс лекцій. – Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2007.
  11. Романовська Л.І., Подкоритова Л.О. Диференційна психологія: Навч. посібник. - Львів: «Новий світ - 2000». 2011. - 236 с.
  12. Тартаковская И.Н. Социология пола и семи.- Самара, 1997.
  13. Харли У. Законы семейной жизни.- М., 1992.
  14. Щербатих Ю.В. Психология любви и секса.- М., 2001.
- Додаткові:
1. Гидденс Э. Трансформация интимности. Сексуальность, любовь и эротизм в современных обществах. – Спб.: Питер, 2004.

2. Говорун Т. В., Кікінежді О. М. Стать та сексуальність: психологічний ракурс. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 1999.
3. Имелинский К. Сексология и сексопатология. – М.: Медицина, 1986.
4. Келли Г. Основы современной сексологии. – С-Пб.: Питер, 2000.
5. Кон И. С. Введение в сексологию. – М.: Медицина, 1998.
6. Кон И. С. Сексология. – М.: Академия, 2004.
7. Либин А. В. Дифференциальная психология: на пересечении европейских, российских и американских традиций: учебное пособие / А. В. Либин. – 4-е изд., испр. и доп. – М.: Эксмо, 2006. – 544с.
8. Пасніченко А. Е. Диференціальна психологія у тестах: Практикум. /А.Е. Пасниченко //– Чернівці : Рута, 2005. – 84 с.
9. Хьелл Л. Зиглер Д. Теории личности. – 3-е изд. – СПб.: Питер, 2006. – 607с. (Глава 4, Албфред Адлер: индивидуальная теория личности. С.: 178-180.)

V. До курсу «Психопатології розвитку»

Основна література

1. Абашев-Константиновский А.П. Психопатология при опухолях головного мозга. – М.: Медицина, 1973. – 200 с.
2. Авербух Е.С. Расстройства психической деятельности в позднем возрасте. – Л.: Медицина, Ленингр.отд., 1969. – 285 с.
3. Блейхер В.М. Крук И.В. Толковый словарь психиатрических терминов. Ростов на Дону, Феникс, 1996.- У 2 т.
4. Волошко Наталія Іванівна. Психологічна культура здоров'я: навч.-метод. посібник / АПН України; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих. – К. : Науковий світ, 2008. – 163с.
5. Краткий словарь психиатрических и психологических терминов (для студентов 4 курса мед. факультета). Сост.А.В.Кустов. Сумы, СумГУ, 1996.
6. Левченко И.Ю. Патопсихология: теория и практика. М.: Академия, 2000.
7. Международная классификация болезней (10-пересмотр): Классификация психических и поведенческих расстройств: Клинические описания и указания по диагностике. – С.Пб.: Адис, 1994. – С.131; 150 - 172.
1. Справочник по психологии и психиатрии детского и подросткового возраста. СПб.: Питер, 2000.

2. Эмоциональные нарушения в детском возрасте и их коррекция / под ред. В.В. Лебединского – М.: Моск. ун-т, 1990. – 195 с.

Додаткова література:

1. Морозов Г.В. Ромасенко В.А. Нервные и психические болезни с основами медицинской психологии. М.: Медицина, 1982. – 195 с.
2. Справочник детского психиатра и невропатолога. К.: Здоровья, 1985.
3. Бочариков И.Е., Петрик П.Т. Лечение психиатрических расстройств различной этиологии. – Харьков: Основа, 1995. – 150с.
4. Врачебно-трудовая экспертиза при психических болезнях. – Минск: Беларусь, 1990. – 199с.
5. Каплан Г., Сэдок Б. Клиническая психиатрия.– Т. 1,2. – М., 1994. – С. 75-77.
6. Психодиагностика и коррекция детей с нарушениями и отклонениями развития. Хрестоматия. Ред. Астапов В.М.- С. Петербург, «Питер», 2001.- 320 с.

VI. До курсу «Психодіагностика»

Основна література

1. Бурлачук Л. Ф. Психодиагностика: Учебник для вузов. / Л. Ф. Бурлачук. – СПб.: Питер, 2006. – 351 с.
2. Бурлачук Л. Ф. Словарь – справочник по психологической диагностике / Л. Ф. Бурлачук.– [3-е издание]. – СПб.: Питер, 2007.– 688с.
3. Галян І. М. Психодіагностика: Навчальний посібник / І. М. Галян. – К.: Академвидав, 2009. – 464 с.
4. Корольчук М.С. Психодіагностика: Навчальний посібник / М. С. Корольчук, В. І. Осьодло. – К.: Ельга, Ніка- Центр, 2004.– 400с.
5. Немов Р. С. Психология: Учеб. для студентов высш. пед. учеб. заведений: В 3-х кн. – Кн. 3. – Экспериментальная педагогическая психология и психодиагностика. – М.: ВЛАДОС, 2008. – 640 с.
6. Практическая психология образования [А.Д. Андреева, Н.И. Гуткина, Е.Е. Данилова. и др.]; под ред. И.В. Дубровиной.– СПб.: Питер, 2007. – 592 с.
7. Психодіагностика: практикум / [уклад.: Н. О. Данильченко, А.В. Вертель]. – 2-е вид., випр. та допов. – Суми: Вид-во СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2010. – 144 с.
8. Психологическая диагностика: Учебник для вузов / Под ред. М. К. Акимовой, К. М. Гуревича.– СПб.: Питер, 2003.– 652с.
9. Райгородский Д. Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты. / Д. Я. Райгородский. – Самара: БАХРАХ, 2006. – 672 с.
10. Рогов Е. И. Настольная книга практического психолога в образовании / Е.И. Рогов.– М.:Педагогика,1995. – 528с.
11. Терлецька Л. Г. Основи психодіагностики: Навчальний посібник/ Л.Г. Терлецька. – К.: Главник, 2006. – 144с.

Додаткова література:

1. Баранова О. Казки Дюса (Деспері): тест для дослідження міжособистісних взаємин у сім'ї. (Діагностика взаємин сиблінгів) / О. Баранова // Психолог. – 2005. – №28 (липень). – С.21– 33.
2. Вассерман Л. И., Дюк В. А., Иовлев Б. В., Червинская К. Р. Психологическая диагностика и новые информационные технологии. / Л. И. Вассерман, В. А. Дюк, Б. В. Иовлев, К. Р. Червинская. – СПб: «СЛП», 1997. – 203 с.
3. Дюк В. А. Компьютерная психодиагностика. / В. А. Дюк. – СПб: «Братство», 1994. – 364 с.
4. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы / Е.П. Ильин. – СПб.: Питер, 2000. – 512 с.
5. Квале С. Исследовательское интервью. / С. Квале. – М.: Смысл, 2003. – 301 с.
6. Коробко С. Работа психолога з молодшими школярами / С. Коробко., О. Коробко.– К.: Літера ЛТД, 2006. – 416 с.
7. Лак Я. Психодиагностика: проблемы содержания методов / Я. Лак – М.: Изд- во. «Институт практической психологии», Воронеж: НПО «МОДЕК», 1996.– 384с.
8. Леонгард К. Акцентуированные личности / К. Леонгард. – М. : ЕКСМО-ПРЕСС, 2001. – 444 с.
9. Овчарова Р. В. Справочная книга социального педагога. / Р. В. Овчарова. – М.: ТЦ «Сфера», 2001. – 480 с.
10. Основы психодиагностики: Учебное пособие для студентов вузов / Под общей ред. А.Г. Шмелева. – Рн/Д: Феникс, 1996. – 544 с.
11. Практическая психология в тестах, или Как научиться понимать себя и других/ [Сост. Р. Римская, С. Римский]. – М.: АСТ– ПРЕСС КНИГА, 2003.– 400 с.
12. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии / Под общей ред. А.А. Крылова, С.А. Маничева. – СПб.: Питер, 2004. – 560 с.
13. Проективная психология / Пер. с англ. – М.: Апрель Пресс, Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – 528с.
14. Романова Е. С., Потемкина О. В. Графические методы в психологической диагностике / Е. С. Романова, О. В. Потёмкина. – М.: Дидакт. – 1991. – с.
15. Собчик Л.Н. Стандартизированный многофакторный метод исследования личности. Методическое руководство. / Л. Н. Собчик. – М.: РАО, 1990. –76 с.
16. Столин В. В. Самосознание личности. / В.В. Столин. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1983. – 284 с.
17. Фурман А. Психологічна діагностика як теорія і практика, наука і мистецтво / А. Фурман // Психолог. – 2006.– №44 (листопад). – С. 4-9.
18. Розов В. І. Методи оцінки та самооцінки стресових станів / В. І. Розов// Практична психологія та соціальна робота. – 2007.– № 5. – С.41-52.
19. Франселла Ф., Баннистер Д. Ф. Новый метод исследования личности: Руководство по репертуарным личностным методикам: Пер. с англ. / Ф. Франселла, Д. Ф. Баннистер . – М.: Прогресс, 2007. – 236 с.

VII. До курсу «Основи психокорекції з практикумом»

Основна література

1. Кузікова С. Б. Вікова психокорекція. Навч. посібник. / С. Б. Кузікова. – К.: Главник, 2008. – 144 с. – Серія «Психол. інструментарій».
2. Кузікова С. Б. Основи психокорекції [Текст] : навч. посіб. / С. Б. Кузікова. – К. : Академвидав, 2012. – 320 с. – (Серія «Альма-матер»)
3. Кузікова С. Б. Теорія і практика вікової психокорекції. Навч. посібник. / С. Б. Кузікова. – Суми: ВТД „Університетська книга“, 2006. – 384 с.
4. Осипова А.А. Общая психокоррекция. /А. А. Осипова. – М.: ТЦ "Сфера", 2008. – 512 с.
5. Рудестам К. Групповая психотерапия. Психокоррекционные группы: теория и практика. / К. Рудестам. – Пер. с англ. /Общ. ред. Л.А. Петровской. – СПб.: Питер, 2000. – 384 с.

Додаткова література:

1. Абрамова Г. С. Практическая психология: Учебник для вузов. – 6-е изд., перераб. и доп. / Г. С. Абрамова. – М.: Академический Проект, 2003. – 496 с.
2. Адлер А. Практика и теория индивидуальной психологии. / А. Адлер. – М.: Академический Проект, 2007. – 240 с.
3. Божович Л. И. Личность и её формирование в детском возрасте. / Л. И. Божович. – СПб.: Питер, 2007. – 400 с. - (Мастера психологии)
4. Бондаренко А.Ф. Психологическая помощь: теория и практика. – Изд. 4-е, испр. и доп. / А. Ф. Бондаренко. – К.: Освіта України, 2007. – 332 с.
5. Бурменская Г.В., Захарова Е.И., Карабанова О.А., Лебедева Н.Н., Лидерс А.Г. Возрастно-психологический подход в консультировании детей и подростков. / Г. В. Бурменская и др. – М.: Издательство: МПСИ, 2007. - 480 с.
6. Вачков И. В. Основы технологии группового тренинга. Психотехники: Учебное пособие. / И. В. Вачков. – М.: Издательство «Ось-89», 2008. – 256 с. (Серия: Практическая психология).
7. Венгер Л.А., Венгер А.Л. Домашняя школа мышления. / Л. А. Венгер, А. Л. Венгер. – М.: Из-во «Дрофа», 2010. – 397 с.
8. Гиппенрейтер Ю. Б. Общаться с ребенком. Как? / Ю. Б. Гиппенрейтер. – М.: "АСТ", 2010. - 240 с.
9. Грэхэм Д. Как стать родителем самому себе. Счастливый невротик, или Как пользоваться биокомпьютером в голове в поисках счастья. / Джеоф Грэхем. – М.: Независимая фирма "Класс", 2001. – 208 с
10. Захаров А.И. Неврозы у детей и психотерапия / Александр Иванович Захаров. – СПб.: Издательство «Союз», 2004. – 336 с.
11. Зимбардо Ф. Застенчивость. Что это такое и как с этим бороться: Пер. с англ. / Ф. Зимбардо. – М.: «АСТ», 2005. – 284 с.
12. Каппони В., Новак Т. Сам себе психолог. - СПб.: Питер, GRADA Publishing, 2001. – 224 с. (Серия: Сам себе психолог).

13. Козлов Николай. Как относиться к себе и людям, или Практическая психология на каждый день. / Н. Козлов. – М.: АСТ, Астрель, Хранитель, Харвест, 2007. – 384 с.
14. Козлов Н.И. Лучшие психологические игры и упражнения. / Н. И. Козлов. – Екатеринбург: Издательство АРД ЛТД. – 1998. – 144 с.
15. Кузикова С.Б. Психологическая программа коррекции и развития личности в подростковом возрасте. Учебно-методическое пособие. - Суми: Редакційно-видавничий відділ СДПІ, 1998. – 80 с.
16. Лапп Д. Улучшаем память в любом возрасте: Образ, ассоциация, система / Пер. с англ. Клиориной Е. – СПб.: Питер-Юг, 2003. – 224 с.
17. Леви В. Л. Искусство быть другим. / В. Л. Леви. – М.: Издательство: Торбоан, 2010. – 384 с.
18. Леви В. Л. Искусство быть собой. / В. Л. Леви. – М.: Издательство: Торбоан, 2004. - 288 с.
19. Лэндрет Г. Игровая терапия: искусство отношений: Пер. с англ. / Г. Л. Лэндрет. – М.: Международная педагогическая академия, 1994. – 368 с.
20. Маслоу А. По направлению к психологии бытия. – М: ЭКСМО-Пресс, 2002. – 272 с.
21. Михайлова З.А. Игра и дошкольник. Развитие детей старшего дошкольного возраста в игровой деятельности. / З. А. Михайлова. – СПб.: Издательство: Детство-Прес, 2004. – 192 с.
22. Мольц М. Я – это Я, или Настольная книга счастья. / М. Мольц. – М.: Рипол Классик, 2004. – 336 с. (Серия: Психологический бестселлер).
23. Монтессори Мария Мой метод: Руководство по воспитанию детей от 3 до 6 лет. / М. Монтессори. – М.: Центрполиграф, 2010. – 416 с.
24. Мур Л. П. Вы умнее, чем вы думаете: Пер. с англ. / Л. П. Мур. – Мн.: ООО "Попурри", 2003. – 288 с.
25. Ниренберг Джерард, Калеро Генри Прочти человека как открытую книгу. / Ниренберг Д., Калеро Г. – Минск.: ООО «Попурри», 2008. – 272 с.
26. Основи практичної психології / [Панок В.І., Титаренко Т.М., Чепелева Н.В. та ін.]; під ред. В.І. Панка. – [Третє стереотипне видання]. – К.: Либідь, 2006. – 536 с.
27. Рабочая книга школьного психолога / [Дубровина И.В., Акимова М.К., Борисова Е.М. и др.]; под ред. И.В. Дубровиной. – М.: Просвещение, 2007. – 303 с.
28. Рейнуотер Дж. Это в ваших силах. Как стать собственным психотерапевтом. / Дж. Рейнуотер // Пер. с англ. Л. А. Бабук. – Л.: "Люкспринт", 2005. – 224 с.
29. Роджерс К. Клиент-центрированная психотерапия. Теория, современная практика и применение. / К. Роджерс.– Издательство: Психотерапия, 2007. – 560 с. (Серия: Золотой фонд психотерапии).
30. Яценко Т. С. Теорія і практика групової психокорекції: Навчальний посібник. / Т. С. Яценко. – К.: Вища шк., 2004. – 679 с.

ІХ. До курсу «Методика роботи практичного психолога»

Основна література

1. Бітянова М.Р. Дитина у школі: технології розвитку.– К.: Главник, 2007. –

143 с.

2. Кузікова С.Б. Теорія і практика вікової психокорекції: Навч. посібник. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2012. – 384 с.

3. Овчарова Р.В. Справочная книга школьного психолога. – М.: Просвещение, 2006. – 352 с.

4. Основи практичної психології / В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелева та ін. – К.: Либідь, 1999. – 536 с.

5. Рабочая книга практического психолога: Технология эффективной профессиональной деятельности. – М.: Издательский дом “Красная площадь”, 1996. – 400 с.

Додаткова література

1. Бітянова М.Р. Психолог у школі. – К.: Главник, 2007. – 159с.

2. Абрамова Г.С. Введение в практическую психологию. – М.: Международная педагогическая академия, 1995. – 264с.

3. Абрамова Г.С. Практикум по психологическому консультированию. – М.: “Академия”, 2006. – 128 с.

4. Аверин В.А. Психология детей и подростков: Монография. – СПб., 1994. – 178 с.

5. Байярд Р.Т., Байярд Д. Ваш беспокойный подросток: Практическое пособие для отчаявшихся родителей. Пер. с англ. – М.: Просвещение, 1991. – 224 с.

Х. До курсу «Психологічна служба в системі освіти»

Основна література

1. Бітянова М.Р., Азарова Т.В., Афанасьєва Е.И., Васильєва Н.Л. Работа психолога в начальной школе. – М.: “Совершенство”, 2008. – 352 с.

2. Кузікова С.Б. Теорія і практика вікової психокорекції: Навч. посібник. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2012. – 384 с.

3. Овчарова Р.В. Справочная книга школьного психолога. – М.: Просвещение, 2006. – 352 с.

4. Основи практичної психології / В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелева та ін. – К.: Либідь, 1999. – 536 с.

5. Рабочая книга практического психолога: Технология эффективной профессиональной деятельности. – М.: Издательский дом “Красная площадь”, 1996. – 400 с.

Додаткова література

1. Абрамова Г.С. Введение в практическую психологию. – М.: Международная педагогическая академия, 2005. – 264с.

2. Абрамова Г.С. Практикум по психологическому консультированию. – М.: “Академия”, 2006. – 128 с.

3. Аверин В.А. Психология детей и подростков: Монография. – СПб., 2004. – 178 с.

4. Айзенк Г.Дж. Узнай свой собственный коэффициент интеллекта: Пер. с англ. – Н.Новгород: "Ай Кью", 1994. – 170 с.

5. Рогов Е.И. Настольная книга практического психолога в образовании: Учебное пособие. – М.: ВЛАДОС, 2005. – 529 с.

Навчально-методичне видання

**ПРОГРАМА КОМПЛЕКСНОГО КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ІСПИТУ
З «ПСИХОЛОГІЇ З МЕТОДИКОЮ РОБОТИ ПСИХОЛОГА
В РІЗНИХ ГАЛУЗЯХ»**

підготовки фахівців за ступенем вищої освіти **бакалавр**
спеціальністю 053 **Психологія**
галузі знань 05 **Соціальні та поведінкові науки**

уклад. : Кузікова С. Б., Єрмакова Н. О., Усик Д. Б., Щербак Т. І.

Суми: СумДПУ, 2020 р.

Свідоцтво ДК № 231 від 02.11.2000 р.

Формат 60x84/16. Гарн. Cambria. Папір друк. Друк ризогр.

Умовн. друк. арк. 3,48. Тираж 100. Вид. № 55.

СумДПУ імені А. С. Макаренка
40002, м. Суми, вул. Роменська, 87

Виготовлено на обладнанні СумДПУ імені А. С. Макаренка